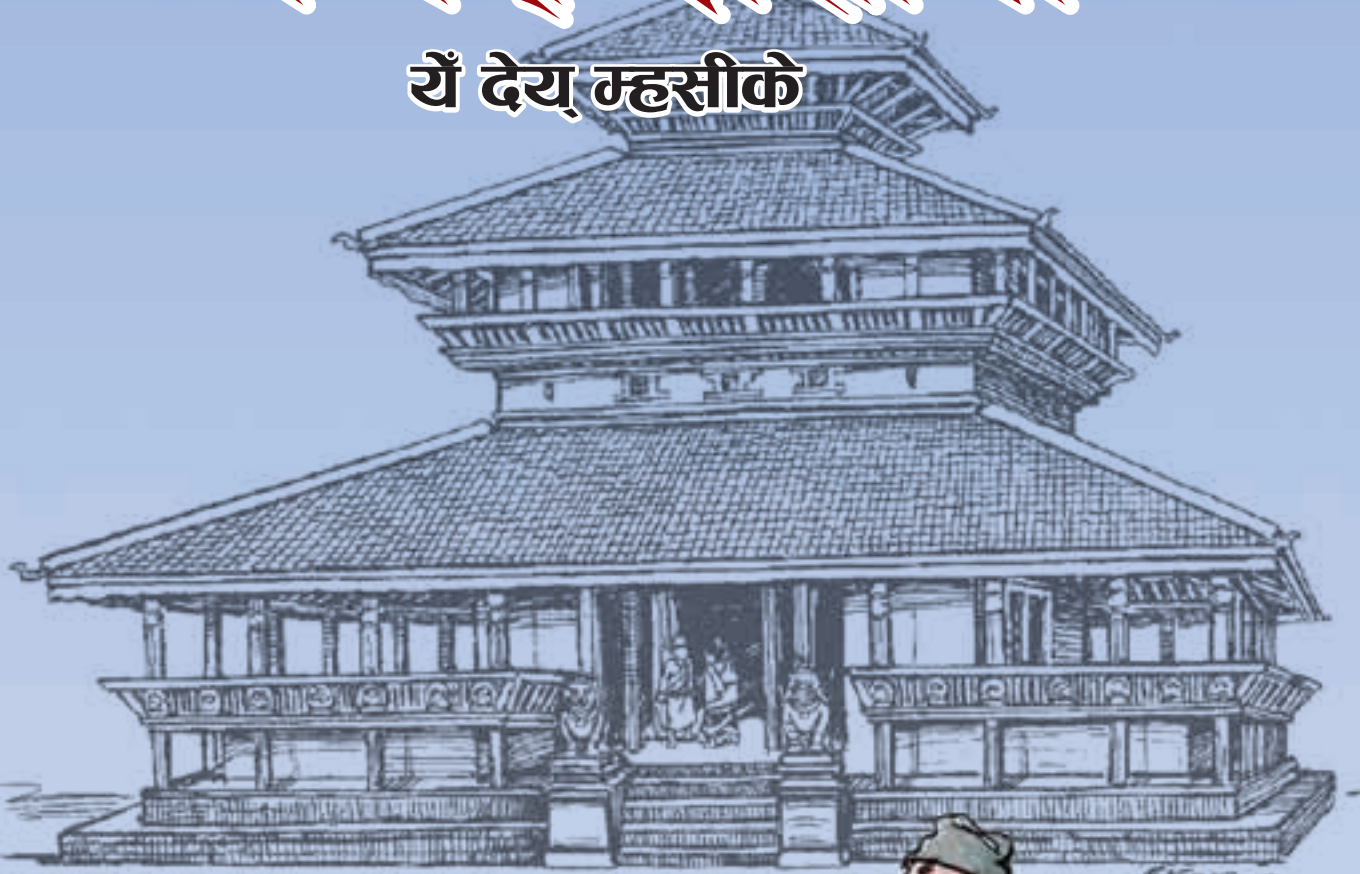

स्थानीय पाठ्यक्रमया लिधंसाय् नेपालभाषाया सफू

संक्षय् ममीव

यें देय् म्हसीके

६ तगिं
कक्षा

सं महानगरपालिका
काठमाडौं महानगरपालिका

सं महानगरपालिका

काठमाडौं महानगरपालिका

स्थानीय पाठ्यक्रमया लिधंसाय् नेपालभाषाया सफू

सं खस्य म्मीव

(यें देय् म्हसीके)

तगिं (कक्षा)

पिकाक (प्रकाशक)

यें महानगरपालिका

काठमाडौं महानगरपालिका

स्थानीय पाठ्यक्रमया लिधंसाय्
नेपालभाषाया सफू

यँ देय् म्हासीके

(यँ देय् म्हासीके)

तगिं ६/कक्षा ६

सर्वाधिकार :

यँ महानगरपालिका

काठमाडौं महानगरपालिका

न्हापांगु पिथना (प्रथम प्रकाशन) :

ने.सं. ११४१ (वि.सं. २०७७)

परिमार्जित पिथना (परिमार्जित प्रकाशन) :

ने.सं. ११४६ (वि.सं. २०८२)

पिकाक :

यँ महानगरपालिका

काठमाडौं महानगरपालिका

©

यँ महानगरपालिका शिक्षा विभागया लिखित स्वीकृति बिना ब्यापारिक प्रयोजनया निंतिं थुगु सफूया पूरा वा आंशिक भाग प्रकाशन यायेत, हीकाः प्रकाशन यायेत, छुं नं विद्युतीय साधन वा मेगु प्रविधिं रेकर्ड यायेगु वा प्रतिलिपि पिकायेगु ज्या याये दइ मखु ।

Yen Dey Mhasike – A text book of Nepal Bhasa for class 6 based on local curriculum.

Published and implemented by Kathmandu Metropolitan City.

जिमिगु धापू

येँ देय् न्यंकंया ब्वनेकुथिइ शैक्षिक दँ ११४० (वि.सं. २०७७) निसें आधारभूत तह (तगिं छगूनिसें च्यागूतक) येँ देय्या म्हसीका बीगु स्थानीय पाठ्यक्रम नेपालभाषाया माध्यमं ब्वकेगु नीतिगत निर्णय येँ महानगरपालिकां याये धुंकूगु दु । नेपाःया संविधानया भाग ३ मौलिक हक अन्तर्गत धारा ३२ या उपधारा (२) व (३) य् देय् या हरेक स्थानीय तहपाखें थःगु मातहतय् लाःगु सामुदायिक व संस्थागत ब्वनेकुथिइ स्थानीय पाठ्यक्रम कथं थःपिसं हे छगू विषय ब्वके फइगु व्यवस्था यानातः कथं येँ महानगरपालिकां थ्व खँ क्वःछ्यूगु खः । थ्वया लिधंसाय् ब्वनामिपिन्त थःगु येँ देय् दुने व पिने नापं स्थानीय तहया थीथी विषययाबारे दुग्यंक ज्ञान बीगु उद्देश्य थ्व पाठ्यक्रमं काःगु दु । थ्वहे भवलय् हरेक न्यादँय् ई कथं पाठ्यक्रम परिमार्जन यायेमाःगु नियम कथं परिमार्जित पाठ्यक्रमया आधारय् थ्व पाठ्यसफू दयेकाः पिथंगु खः ।

थुकी येँ देय्या नखःचखः, वेशभूषा, संस्कार, सम्पदा, भाषा, सीप, कला कौशल व व्यवसाय, नैतिक शिक्षा, भौगोलिक स्वरूप व प्राकृतिक स्वरूप, स्वास्थ्य शारीरिक शिक्षा व कासा, व्यक्ति म्हसीका, लिपि नं यानाः मुक्कं भिगू विषय दुथ्याकातःगु दु । थज्याःगु थीथी विषय ब्वनामिपिसं अध्ययन यानाः उकिया महत्व, उपयोगिता नापं व्यावहारिकताबारे थुइकाः पुस्तान्तरणया नितिं संरक्षण व सम्बर्द्धन याये फइ ।

येँ देय् ऐतिहासिककालनिसें मूलतः नेवाः भाय् ल्हाइपिनिगु वस्ती जुया वयाच्वंगु व थ्व नगरया म्हसीका विइबलय् नेवाः भाय् हे यक्व छ्यलाबुला जुइगुलिं पाठ्यसफूया अध्यापन स्थानीय नेपालभाषां जुल धाःसा महानगरयात अझ सततिक थुइके अःपुइगुया नापनापं स्थानीय भाषाया संरक्षण व सम्बर्द्धन यायेगु स्थानीय तहया संवैधानिक व कानुनी अभिभारा नं पूवनी । थुकथंया अध्ययनपाखें विद्यार्थीतय्त थःगु देय् व थः जःखःया लः, फय्, चा म्हसीके बियाः कन्हय् देय्यात माःगु सक्षम जनशक्ति उत्पादन याये फइ धइगु भलसा कयागु दु । थ्व सफू दुने सम्बन्धित विषयवस्तु, न्ह्यसःलिसः, खँग्वः धुकू, याज्या नापं परियोजना ज्या दुथ्याःगुलिं ब्वनामिपिसं अःपुक हे रचनात्मक ज्या याये फइ । अथे हे स्यनामिपिनि नितिं क्रियाकलाप नं बियातःगु दु ।

सफू थ्व रूपय् पिथनेत थःगु ग्यसुलाःगु सुभावा बियादीम्ह येँ महानगर कार्यवाहक प्रमुख **सुनिता डंगोल** जुयात सुभाय् देछासे थ्व सफू पिथनेया नितिं ग्वाहालि यानादीपिं येँ महानगरपालिका शिक्षा तथा स्वास्थ्य समिति नापं नेपालभाषा पाठ्यक्रम तथा सफू परिमार्जन समितिया कजि **चिनीकाजि महर्जन**, छ्याञ्जे भाजु **नेत्रनारायण पौडेल**, प्रमुख प्राविधिक सल्लाहकार नापं च्वमि **बरुणप्रसाद बैद्य**, परिमार्जन यानादीम्ह **प्रा.डा.चुन्दा बज्राचार्य** व थ्व ज्याय् ग्वाहालि यानादीपिं सकलसितं दुनुगलं सुभाय् देछानाच्वना । न्हापांगु संस्करण च्वयादीपिं **प्रा.डा.चुन्दा बज्राचार्य**, **सह-प्राध्यापक मदनरत्न मानन्धर**, **सह-प्राध्यापक पुष्पनारायण मानन्धर**, **नन्दकाजी श्रेष्ठ**, **कायबहादुर नेपाली (व्यञ्जनकार)**, **राकेश श्रेष्ठ**, **सन साय्मि**, **सिल्भा प्रधान**, **सुनिता मानन्धर**, **सरस्वती तुलाधर** व **सृजना शाक्य**पिंत नं दुनुगलं सुभाय् देछाना च्वना ।

सफूयात थुगु स्वरूपय् पिथनेत ग्वाहालि यानादीपिं भाषा सम्पादनय् **रमेश काजि स्थापित**, विषयवस्तु सम्पादनय् **सिल्भा प्रधान** व **सुनिता मानन्धर**, लेआउट डिजाइनय् **अर्विन्द्र मान सिं**, च्वयाकिपाय् **एकाराम सिं**, फोटोग्राफीया नितिं **रेखा शाक्य**, लिपि विज्ञ **आनन्द कुमार महर्जन** व कम्प्युटर टाइप यानादीम्ह **सरोजमान नकर्मि**पिं सकलसितं सुभाय् देछाना ।

थ्व सफू स्यनेकनेया नितिं छगू साधन जक खः । थुकियात छ्यलाबुलाय् हयेत सःस्यूपिं स्यनामि, ब्वनामिपिसं नं पाठ्यक्रमं ब्यूकथंया सिकाई उपलब्धियात स्रोत व साधनया रुपं छ्यल धाःसा याउंक अःपुक हे स्यना काये फइ । थ्व सफूतिइ दुथ्याःगु विविध विषयपाखे छुं नं मगाःमचाःगु दुसा सुधारया नितिं सकल स्यनामि, अभिभावक, बुद्धिजीवी नापं ब्वमिपिनिगु थःथःगु थासय् महत्वपूर्ण भूमिका दुगु हुनिं सकसितं रचनात्मक सुभावाया नितिं इनाप यानाच्वना ।

हाम्रो भनाई

काठमाडौं महानगरका सबै विद्यालयहरूमा शैक्षिक वर्ष वि.सं. २०७७ (ने.सं. ११४०) देखि आधारभूत तह (कक्षा एकदेखि कक्षा आठसम्म) काठमाडौं महानगरको परिचय बोध गराउने स्थानीय पाठ्यक्रम नेपालभाषाको माध्यमबाट पठनपाठन गराउने नीतिगत निर्णय काठमाडौं महानगरपालिकाले गरिसकेको छ। नेपालको संविधानको भाग ३ मौलिक हक अन्तर्गत धारा ३२ को उपधारा (२) र (३) मा देशको हेरक स्थानीय तहले आफू मातहत रहेका सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयहरूमा स्थानीय पाठ्यक्रमका रूपमा आफैले एक विषय पढाउन पाइने व्यवस्था गरिए अनुसार काठमाडौं महानगरपालिकाले उक्त निर्णय गरेको हो। निर्णय अनुसार विद्यार्थीहरूलाई आफू बसिरहेको काठमाडौं महानगर भित्र र बाहिरका समेत स्थानीय तहका विविध विषयहरूका बारेमा पूर्ण ज्ञान दिने उद्देश्य लिइएको छ। यसै सिलसिलामा प्रत्येक पाँच वर्षमा समय सापेक्ष पाठ्यक्रम परिमार्जन गर्नु पर्ने नियम अनुसार परिमार्जित पाठ्यक्रमको आधारमा यो पाठ्यपुस्तक प्रकाशित गरिएको छ।

यसमा काठमाडौं महानगरको चाडपर्व, वेशभूषा, संस्कार, सम्पदा, भाषा, सीप, कला कौशल र व्यवसाय, नैतिक शिक्षा, भौगोलिक स्वरूप र प्राकृतिक स्वरूप, स्वास्थ्य शारीरिक शिक्षा र खेलकूद, व्यक्ति परिचय, लिपि समेत गरी जम्मा दशवटा विषय समावेश गरिएको छ। विद्यार्थीहरूले यी विषयहरू अध्ययन गरी त्यसको महत्व, उपयोगिताका साथै व्यावहारिकताबारे बुझी पुस्तान्तरणका लागि संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न सक्षम हुनेछ।

काठमाडौं महानगर ऐतिहासिककालदेखि नै मूलतः नेपालभाषाभाषीहरूको वस्ती रहँदै आएको र यो नगरको परिचय दिँदा नेपालभाषाकै बढी प्रयोग हुने भएकोले पाठ्यपुस्तकको अध्यापन स्थानीय नेपालभाषाबाट भएमा विद्यार्थीहरूले नगरलाई अभिमानका साथै बुझ्न सक्नुका साथै स्थानीय भाषाको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने स्थानीय तहको संवैधानिक एवं कानुनी अभिभारा पनि पूरा हुन पुग्दछ। यस प्रकारको अध्ययन अध्यापनबाट विद्यार्थीहरूलाई आफ्नो मुलुक, आफू वरिपरिको हावा, पानी, माटोको परिचय दिई भोलि मुलुकलाई आवश्यक पर्ने सक्षम जनशक्ति उत्पादन गर्न समेत टेवा पुग्ने विश्वास लिएका छौं।

यस पुस्तक भित्र सम्बन्धित विषयवस्तु, प्रश्नोत्तर, शब्द-अर्थ, अभ्यासका साथै परियोजना कार्य समावेश गरिएकाले विद्यार्थीहरूले सजिलै रचनात्मक कार्य गर्न सक्दछन्। त्यस्तै शिक्षकहरूको लागि पनि क्रियाकलापको व्यवस्था गरिएको छ।

यो पुस्तकलाई यो रूपमा प्रकाशित गर्न आफ्नो अमूल्य सुझाव तथा सहयोग गर्नु हुने काठमाडौं महानगर कार्यवाहक प्रमुख **सुनिता डंगोल** ज्यू प्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछौं। यो पुस्तक प्रकाशनका लागि योगदान गर्नु हुने काठमाडौं महानगरपालिका शिक्षा तथा स्वास्थ्य समिति एवं नेपालभाषा पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक परिमार्जन समितिका संयोजक **चिनीकाजि महर्जन**, सदस्य सचिव **नेत्रनारायण पौडेल**, प्रमुख प्राविधिक सल्लाहकार एवं लेखक **बरुणप्रसाद बैद्य**, परिमार्जन कर्ता **प्रा.डा.चुन्दा बज्राचार्य**लाई हार्दिक धन्यवाद व्यक्त गर्दछौं। यसका साथै प्रथम संस्करणका लेखकहरू **प्रा.डा.चुन्दा बज्राचार्य**, **सह-प्राध्यापक मदनरत्न मानन्धर**, **सह-प्राध्यापक पुष्पनारायण मानन्धर**, **नन्दकाजी श्रेष्ठ**, **कायबहादुर नेपाली (व्यञ्जनकार)**, **राकेश श्रेष्ठ**, **सन साय्मि**, **सिल्भा प्रधान**, **सुनिता मानन्धर**, **सरस्वती तुलाधर** र **सृजना शाक्य**लाई पनि हृदयदेखि धन्यवाद दिन चाहन्छौं। यस पुस्तकलाई यो स्वरूपमा प्रकाशित गर्न सहयोग गर्नुहुने भाषा सम्पादनमा **रमेश काजि स्थापित**, विषयवस्तु सम्पादनमा **सिल्भा प्रधान** र **सुनिता मानन्धर**, लेआउट डिजाइनमा **अर्विन्द्र मान सिंह**, चित्रकलामा **एकाराम सिंह**, फोटोग्राफीका लागि **रेखा शाक्य**, लिपि विज्ञ **आनन्द कुमार महर्जन** र कम्प्युटर टाइप गर्नुहुने **सरोजमान नकर्मि**लाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छौं।

यो पुस्तक पठनपाठनका लागि एउटा साधन मात्र हो। यसलाई प्रयोग गर्ने विज्ञ, शिक्षक, विद्यार्थीहरूले पनि पाठ्यक्रमले निर्देश गरे अनुसार सिकाई उपलब्धिलाई स्रोत र साधनका रूपमा प्रयोग गरे सजिलै सिक्न सक्दछन्।

यो पुस्तकमा समावेश गरिएका विविध विषयहरूमा कुनै छुट वा अपुग हुन गएको छ भने सुधारका लागि सम्पूर्ण शिक्षक, अभिभावक, बुद्धिजीवीका साथै विद्यार्थीहरूको आआफ्नो स्थानमा महत्वपूर्ण भूमिका हुने भएकोले सम्बन्धित सबैलाई रचनात्मक सुझावको लागि अनुरोध गर्दछौं।

प्रशिक्षण निर्देशन

थुगु पाठ्यसफूपाखें व्वनामि मस्तयूत सफलतापूर्वक सिकाइ उपलब्धि हासिल यायेत व्वय् बियातःगु बुँदाय् ध्यान बियादीत इनाप यानाच्वना ।

- 👉 बियातःगु विषयवस्तुत लँपु जक खः, उकिं छितः मगाःमचाःगु थें जूसा छिं स्यूकथं धयादिसँ ।
- 👉 मस्तयूत न्ह्यसःया लिसः याउँकः यायेफयेकेत विषयवस्तु धुंकाः न्ह्यसः लिसः बियातःगु खः ।
- 👉 पाठ पतिकं बियातःगु क्रियाकलाप व्वनेक्वथाय् यायेत बियातःगु खः । क्रियाकलाप याकेत दक्व मस्तयूत अनिवार्य रुपं सहभागी याकादिसँ । थीथी स्रोतं किपा वा भिडियो क्लिपत नं कयाः प्रयोग याकादिसँ ।
- 👉 परियोजना ज्यायात प्राथमिकता बियादिसँ ।
- 👉 मस्तयूत खँगवःत तःकःमछि धायेकादिसँ ।
- 👉 याज्याय् न्यनातःगु न्ह्यसःया लिसः मस्तयूत धायेके धुंकाः जक च्वकादिसँ ।
- 👉 स्वास्थ्य, शारीरिक शिक्षा व कासा म्हितेत फयांफत्तले यक्व ई बियादिसँ । कासा म्हिते धुंकाः धेंधेंबल्लाः कासा याकादिसँ ।
- 👉 व्यक्ति म्हसीकाय् बियातःपिं हनेबहपिनिगु देनबारे खँल्हाबल्हा जक यानादिसँ ।
- 👉 लिपिबारे आखःग्वःत तकःमछि च्वकादिसँ । लिपि च्वकेगुबारे धेंधेंबल्ला कासा याकादिसँ ।
- 👉 फयांफत्तले यक्व सम्पदा भ्रमण याकादिसँ ।

नां :

रोल ल्या : सेक्सन :

ब्वनेकुथि :

.....

.....

धलःपौ

एकाइ	शीर्षक	पेज ल्याः
१	भाषा	१
२	नखःचखः व भेषभूषा	
	२.१ पाहांचःऱे	७
	२.२ सकिमिला पुन्हि	१२
	२.३ ल्हुति पुन्हि	१४
	२.४ दशहरा	१७
३	संस्कार	
	३.१ जाभू व सीकाःभू	२०
	३.२ इहि, कयूतापुजा व बरे छुइगु	
	३.२.१ इहि	२३
	३.२.२ कयूतापुजा	२६
	३.२.३ बरे छुइगु	२९
	३.३ इहिपा	३२
४	सम्पदा	
	४.१ पीठ व अजिमा द्यः	३९
	४.२ वास्याः द्यः, म्हयूपि अजिमा व त्वरः अजिमा द्यः	४२
	४.३ प्यम्ह भगवती	४५
	४.४ राम मन्दिर (बत्तीस पुतली), श्रीघः व न्हुघः	४८
५	सीप, कला कौशल व व्यवसाय	
	कयूकःमि	५१
६	नैतिक शिक्षा	
	६.१ छेंजः म्हसीका	५३
	६.२ रितिथिति	५४
७	भौगोलिक व प्राकृतिक स्वरुप	
	७.१ सुर्घः	५७
	७.२ मिलाः (चन्द्रमा)	५७
	७.३ नगु	५८
८	स्वास्थ्य व शारीरिक शिक्षा	
	८.१ पुनीगु ल्वयू	६०
	८.२ मपुनीगु ल्वयू	६१
९	ब्यक्ति म्हसीका	६४
१०	लिपि	७१

भीगु यँ देय्

भीसं हे सुचुकुचु याये

ला:ला:थाय् फोहोर वायेगु मयाये

न्त्या:न्त्या:थाय् ई फायेगु मयाये

थ:गु व्वने क्वथा थ:पिसं हे यचुपिचु याये

श्री महानगरपालिका

काठमाडौं महानगरपालिका

सांस्कृतिक शहर यँ महानगर

सिकाइ उपलब्धि

थःथितिबारे धायेफइगु, पाहांचः-हेपाखें कारक म्हसीकेफइगु । निपात व कारक नं धायेफइगु, न्हय्छगःनिसें सछिगःतक ब्वनाः धायेफइगु, छथु, निथुनिसें भिथुतक ब्वनाः धायेफइगु, छतका, नितकानिसें भितकातक ब्वनाः धायेफइगु, जिमि बाज्यां मुलय् तथाः कनातःगु बाखं ... तये हालेफइगु, दां ल्याः खानाः च्वयेफइगु, पाहांचः-हेया बारे ख्युगु खँ च्वयेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः २०)

१.१ न्यनेगु व न्ववायेगु (सुनाइ व बोलाइ) :

म्हगः सुथय् जि, जिम्ह मांअबु व केहेलसे पाजुपिंथाय् वनाः । म्हगः जि पाजुया काय् सुशिलया कय्तापुजा याःगु खः । अन पाजु, मलेया लिसे सुशिलया तता शिला नं दु । सुशिलया तःबाः, तःमां व तःबाःया छय्पिं न्याम्ह नं दु । जिम्ह मां सुशिलया निनि खः । सुशिलया मेपिं निम्ह निनिपिं नं दु । निनिपिनि छय्पिं खुम्ह नं वःगु दु । सुशिलया कका नं छम्ह दु । ककाम्हेसिया निम्ह मस्त दु । सुशिलया दक्व थःथितिपिं कय्तापुजाय् वःगु दु । थःथितिपिं नापं च्वनाः सुशिलयात कय्तापुजा यात । तसकं न्हय्इपुसे च्वन । जिमिसं बहनिइ भ्वय् नं नया । भ्वय् नयाः जिपिं छेंय् लिहां वया ।

१.१.१ खँलाबल्हा

कय्तापुजाबारे जि व जि निम्ह पासापिं खँलाबल्हा यानाच्वना । छन्हु न्हयः जि अबु वनाः सुशिलया छय्नय् चिं तथाः लुंयागु अंगू घाकः वन । कन्हय् कुन्हु सुशिलयात सँ खाकल । कय्तापुजाया ज्याभ्वःकथं पुजा यात । जिमि अबु नं कय्ता न्ह्याकल । न्हय्पाः ग्वाःहः, न्हय्गः ग्वाःग्वय् व न्हय्गः दांया द्यःने न्यासिकाः गणेद्यःयाथाय् यंकल । लिहां वयाः सुशिलयात ख्ये सगं बिल । अले सुथसिया जा नया । पासा अनिलं नं वया थःगु कय्तापुजाबारे लुमंगु खं धयाहल । अथे हे, मेम्ह पासा तिर्थं नं वयाः कय्तापुजा याःबलय् बहनिइ भ्वय् नकूलय्या खँ धाल ।

(थन अनिल व तिर्थं छु छु धाल जुइ ? अनुमान यानाः खँलाबल्हा यानादिसँ ।)

१.१.२ न्यनादिसँ व धयादिसँ

क) निपात म्हसीके

गुगुं नं खँपुइ थःगु विसकं अर्थ मदुगु अय् नं खँपुइ दत कि खँपुया ज्यानासुयात (संरचनायात) बांलाकाबीगु

खँवःयात निपात धाइ । खँपुइ निपात मदुसां खँपु पूवनी । अयनं दत धाःसा खँपु बांलानाः न्ह्यइपुसे च्वनी ।
‘निपात’ खँपुया दथुइ बा लिउने जक वइ । निपातं खँपुया अर्थ व न्वाःम्हेसिया भावयात बांलाकी व न्ह्यइपुकी ।

‘कंसः पाहांचःहे खः ला थें ?’ उकिं अबुं लाभामा न्यानाहयादिल हँ । ‘अहो, मामं कन्हय् लुकुमाःगाः म्हु धयादीगु खः ला थें ?’, ‘का, जि ला चुकय् पाहांचःहे बाजं थाः वने त्यना न्हे ।’, ‘अय् हरि, जितः बाजं छकः व्यु धयां ।’ ‘जितः हरिं बाजं बि हे मब्यु का ।’

ख) कारक म्हसीके

खँत्वाकय् बा खँपुइ (वाक्यय्) क्रियानाप तप्यंक स्वापू तइगु पद् बा खँवःयात कारक धाइ । वाक्यय् सुनां, गनं, गबलय्निसें, गन, छुकिं, सुया, छुकिया, सुयात, छुकियात, गुकिया नितिं, सुयाके, छुकिइ, सुयागु, छुकियागु धकाः न्यनीगु न्ह्यसःया लिसलय् वइगु पद् बा खँवः कारक जुइ । थुज्वःगु खँवः बा कारक धयागु नां, सर्वनाम, नामविशेषण खः । थथे धयागु ज्या याइम्ह बा याइगु, ज्या याइबलय् लिच्वः बा फल लाइम्ह बा लाःवनीगु, ज्या यायेत छ्यलीम्ह बा छ्यलीगु, ज्या याइगु बा जुइगु थाय् क्यनीगु खँवः हे कारक खः । अथे धयागु खँत्वाकय् दुगु नाम, सर्वनाम, नामविशेषणया गुगु रुपं क्रियालिसे स्वापू क्यनी, व हे खँवः कारक खः ।

नेपालभाषाय् कारक न्हय्थी दु ।

कारक	अर्थ
क) कर्ता कारक	ज्या याइम्ह, ज्या धुंकीम्ह
ख) कर्म कारक	ज्यां लिच्वः बा फल लाइम्ह
ग) करण कारक	ज्या यायेत छ्यलीगु साधन
घ) सम्प्रदान कारक	सुया बा गुकिया नितिं ज्या जुइ बा याइ, छुकिया नितिं
ङ) अपादान कारक	ज्या जुइत छगुलिं बायाः मेगुलिइ वनीगु
च) सम्बन्ध कारक	ज्या याःम्ह बा याःगुया मेम्ह बा मेगुलिसे स्वापू क्यनीगु
छ) अधिकरण कारक	ज्या जुइबलय् सुयाके दुगु बा गन दुगु बा गबलय् ई क्यनीगु, थाय्, कुन्हु, बलय्

विभक्ति लुमंके :

विभक्ति	कारक	प्रत्यय बा चिं
प्रथम विभक्ति	कर्ता	ं , ां, सं, पिनिं, तय्सं, म्हेसिनं, म्हेस्यां
द्वितीय विभक्ति	कर्म	यात, पिनित (पिंत), तय्त, म्हेसित
तृतीय विभक्ति	करण	ं , ां, पाखें
चतुर्थ विभक्ति	सम्प्रदान	यात, पिनित, तय्त, नितिं
पञ्चम विभक्ति	अपादान	ं , ा, निसें, स्वयां, पाखें
षष्ठम विभक्ति	सम्बन्ध	या, यागु, याम्ह, पिनिगु, पिनिम्ह, तय्गु, तय्म्ह, म्हेसिगु, म्हेसिम्ह
सप्तम विभक्ति	अधिकरण	इ, य्, स, याके, पिनिके(पिंके), तय्के, म्हेसिके

१.१.३ दसु :

१. कर्ता कारक : **नेवाःतय्सं** पाहांचःऱे नखः तःजिक हनी । होलि धुंकाः **पाहांचःऱे नखः** वइ । ग्वलया **बछलामाजुं** येंय् च्वंपिं अजिमाद्यःपिंत नखत्या व्वनीगु नखः पाहांचःऱे खः ।
२. कर्म कारक : गालय् ल्हाकातःम्ह **लुंकुमाद्यःयात** पिकाइ । पाहांचःऱेबलय् **अजिमाद्यःपिंत** खतय् तयाः जात्रा याइ । जात्राबलय् त्वाःत्वालय् **अजिमाद्यःपिंत** पुजा नं याइ । तिंख्यः व असनय् **द्यःपिंत** ल्वाकी । असनय् द्यः ल्वाकीबलय् कंग अजिमाया खतं लुंमरि अजिमाया **खःयात** चाःहुलाः **मुस्याः** हिली ।
३. करण कारक : लुंकुमाद्यःयात **वहःबुं, लुंबुं** छानाः **स्वांजाकिं** पुज्याइ । अजिमाद्यःपिंत **खतं** क्वबुयाः त्वाःत्वालय् चाःहुइकी ।
४. सम्प्रदान कारक : अजिमाद्यःपिंत **शक्तियानिंतिं** पुज्याइगु खः । पाहांचःऱेबलय् **मचातय्निंतिं** धकाः मद्दःजा (मरःजा वा मलःजा) थुइ ।
५. अपादान कारक : बछलामाजुया नखत्या व्वनेत दुदुं च्यांच्यां वाजं थानाः **ग्वलीनिसें** येंय् वइ । अजिमाद्यःपिनि जात्रा यायेत द्यःपिंत **द्यःछें** पितहयाः गमय् तयेयंकी । घोडाजात्राकुन्हु बहनिइ अजिमाद्यःपिंत **गमं थनाः** तिंख्यलय् मुंकी । **तिंख्यलं** द्यः लितहयाः कन्हय् पारुकुन्हु न्हिनय् असनय् द्यः ल्वाकी ।
६. सम्बन्ध कारक : **पाहांचःऱेया** जात्रा याइपिं द्यःपिं **बछलामाजुया** म्थ्याय्पिं धकाः धाइ । **मचातय् प्वाःया** ल्वय् मजुइकेत मरःजां **वासःया** ज्या याइ । द्यःपिनि थःथवय् शक्ति इना कायेत हे द्यःल्वाकीगु खः ।
७. अधिकरण कारक : पाहांचःऱे दंय्दंसं चिल्लागाः **चःऱेकुन्हु** हनी । **पाहांचःऱेबलय्** घातु मे हाली । पाहांचःऱे जात्राया लिपांगु **न्हिकुन्हु खतय्** च्वंपिं द्यःपिंत क्वकयाः हाकनं **द्यःछेंय्** तुं यंकी ।

१.२ व्वनादिसँ :

१.२.१ ल्याःग्वः - न्हय्छगःनिसें सछिगःतक

७१ न्हय् छगः	७२ न्हय् निगः	७३ न्हय् स्वंगः	७४ न्हय् प्यंगः	७५ न्हय् न्यागः	७६ न्हय् खुगः	७७ न्हय् न्हय्गः	७८ न्हय् च्यागः	७९ न्हय् गुंगः	८० चय्गः
८१ चय् छगः	८२ चय् निगः	८३ चय् स्वंगः	८४ चय् प्यंगः	८५ चय् न्यागः	८६ चय् खुगः	८७ चय् न्हय्गः	८८ चय् च्यागः	८९ चय् गुंगः	९० ग्वीगः
९१ ग्वी छगः	९२ ग्वी निगः	९३ ग्वी स्वंगः	९४ ग्वी प्यंगः	९५ ग्वी न्यागः	९६ ग्वी खुगः	९७ ग्वी न्हय्गः	९८ ग्वी च्यागः	९९ ग्वी गुंगः	१०० सछिगः

१.२.२ छथु, निथु भिथु

छथु	निथु	स्वथु	प्यथु	न्याथु	खुथु	न्हथु	च्याथु	गुथु	भिथु
-----	------	-------	-------	--------	------	-------	--------	------	------

१.२.३ छतका, नितका भितका

रु. १/-	रु. २/-	रु. ३/-	रु. ४/-	रु. ५/-	रु. ६/-	रु. ७/-	रु. ८/-	रु. ९/-	रु. १०/-
छतका	नितका	स्वतका	प्यतका	न्यातका	खुतका	न्हयतका	च्यातका	गुतका	भितका

ब्वनादिसँ :

हिरां न्यन, 'छथु धन्याया गुलि, दाइचा ?' दाइचां धाल, 'न्यातका' । हिरां धाल, 'अय्, दाइचा ! स्वथु धन्याया भितकां व्यु रे ।' दाइचां धाल, 'मज्यू । धन्या तमहू नि ।' हिरां भितकाया निथु धन्या न्याना: छैय् लिहां वल । जिं नं मेथासं गुतकाया स्वथु धन्या न्यानाहया ।

१.२.४ म्ये हालादिसँ :

च्वमि : राजभाइ जक:मि

जिमि बाज्यां मुलय् तया: कनात:गु बाखं २

न्यँ रे मस्त कनेत्यना व हे छपु बाखं २

जिमि बाज्यां कंगु बाखं

बाज्या बज्येपिनि पालय् भीगु देय् च्वजा: हँ २

बिष्णुमति वागमति कलकल न्ह्या: हँ २

चुक ननि बहा: फुकं यचुपिचु धा: हँ

स्व:थाय्पतिं पुर्खापिनि हिच:ति नस्वा: हँ

जिमि बाज्यां कंगु बाखं

देय्क्व न्यकं अन्न सैगु तत:फागु वुँ हँ २

बुँया फुसय् चाक:लिकं वाउँसे च्वंगु गुँ हँ २

नख:चख: जात्रा वइ मन चंचं धा: हँ

दु:ख सिया: च:ति हाय्का: नय्गु नसा सा: हँ

जिमि बाज्यां कंगु बाखं

देग: फल्चा ल्वहंहिति कलाकृतिं जा: हँ २

भीगु भाषा संस्कृति हे भीगु थ:गु ख्वा: हँ २

टि.भि. मदु मोटर मदु छुँ हे मदुसां नं

उगु इलय् दलूमतं देश भ:भ: धा: हँ

जिमि बाज्यां मुलय् तया: कनात:गु बाखं

१.३ त्वयादिसँ :

१.३.१ दां ल्याः खायेगु

छतका, नितका, भितका, सछितका, द्दःछितका, धिच्छः (ध्यबा छगः), दाछि (धिच्छगःया प्यब्वय् छब्व), चुदां (दाछिया प्यब्वया छब्व)

१.३.२ पाहांचःहेबारे छिं स्यूगु खँ च्वयादिसँ ।

पाहांचःहेबलय् लुकुमाःद्यः पुज्याइ । लुकुमाःद्यःयात लुँबुँ (तुकं व पाछइया म्हासुगु बुँ), वहःबुँ (लैया तुयुगु लैबुँ) तयाः ला, वः, अय्लाः, थ्वँ, वाउँगु लाभामा तयाः पुजायाइ । द्यःयाथाय् अजः फइ । फयातःगु अजः सकस्यां मिखाय् उली । लुकुं ब्यूवंगु जुयाः थ्व महाद्यःयात लुकुमाःद्यः धाःगु धाइ । पाहांचःहेबलय् थीथी थासय् च्वपिं अजिमाया लिसें मेमेपिं द्यःपिनिगु नं जात्रा जुइ ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः थःथिति धाःपिं सु सु खः ?
लिसः मांअबुपाखें स्वाःपिं फुक्कं जःपित थःथिति धाइ ।
- ख) न्ह्यसः निपातय् छु छु खँगवः वइ ?
लिसः निपातय् खःला, गवः, ओहो, न्हेँ, का, रे, ले, सा, खे, ल, मखा, थें हं, धयां, हे, तुं आदि खँगवः वइ ।
- ग) न्ह्यसः छु छु ज्वलनय् ल्याः खाइबलय् थु तइ ?
लिसः थु तुलातःगु थीथी ज्वलं गथे कि वाउँचाः, लपते, खिपः, धुपाँय्, भ्वं आदि ल्याः खाइबलय् थु तइ ।

खँगवः धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
तःजिक	— भव्यपूर्वक	grand
क्वकयाः	— भारेर	putting down
चाःहुलाः	— घुमेर	rounding
मुंकी	— थुपाछ	gathering
धाइ	— भनिन्छ	called
न्यातका	— पाँच रुपियाँ	Five Rupees
मुलय् तयाः	— काखमा राखेर	putting on the lap
बाखं	— कथा	story
यच्चुपिचु	— सफा	clean
नसा	— खानेकुरा	food

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) कय्तापुजा मिसामचायात याइ ।
- ख) आंगसा धा:गु ल्हा:या पतिं ख: ।
- ग) पाहांच:न्हेबलय् त्वा:त्वाल्य् मस्तय्सं बाजं थाइ ।
- घ) 'स्यनामिपाखें शिक्षा दत ।' थुकिइ शिक्षा कर्ता कारक ख: ।
- ङ) 'वया केहें न्हाप जुल हें ।' थुकिइ वया खँव: सम्बन्ध कारक ख: ।

२. क्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) निपातय् गज्यागज्या:गु खँव: वइ ? न्यागू जक खँव: च्वयादिसँ ।
- ख) कारक गव:थी दु ? दसु बिया: च्वयादिसँ ।
- ग) कर्म कारक दुगु खँपु छपु च्वयादिसँ ।
- घ) सम्बन्ध कारक दुगु खँपु छपु च्वयादिसँ ।
- ङ) न्ह्यछग:निसें सछिग:तक च्वयादिसँ ।

३. परियोजना ज्या : छित: य:गु नख:चख:पाखें खँधी च्वया: उकिइ दुगु निपात व कारक क्यनादिसँ ।

क्रियाकलाप

मस्तय्त साधारण खँपु दयेके बियादिसँ । उकिइ निपात व कारक म्हसीके बियादिसँ । अज्या:गु हे थीथी दसु च्वके बियादिसँ । न्ह्यछग:निसें सछिग:तक ब्वब्वं च्वकादिसँ । छम्ह मचायात साहुजि दयेका: वयाके दुगु ज्वलंया भा: छतकानिसें भितकातक धायेकादिसँ । मेम्ह मचायात ज्वलं न्याके छ्वयादिसँ । मस्तय्गु प्यंगू पुच: दयेका: छगू पुच:या छम्ह दुज:यात ल्या: धायेकेगु व मेगु पुच:या छम्ह दुजलं न्यंगु ल्या: बोर्डय् च्वकेबीगु । पाय्छि जूसा छगू ल्या: बीगु । पुच: पतिकं पालंपा: पा: बीगु । दक्व ल्या:या न्ह्यस: सिधयेका: अप्प: ल्या: ह:गु पुच:यात सिरपा: बीगु । ७० निसें १०० तक नं धायेकादिसँ ।

२.१ पाहांचःऱहे

सिकाइ उपलब्धि

पाहांचःऱहेबारे बयान यायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः ४)

पाहांचःऱहे नखः चैत्रकृष्ण चतुर्दशीकुन्हु हनी । पाहांचःऱहेबलय् दकलय् न्हापां लुकुमाःद्यःया पुजा याइ । लुकुमाःद्यः धकाः चाया तःलय् वा फोहोर थासय् सुलाच्चंम्ह महाद्यः खः । लुकुमाःद्यः पुजा यायेत चाया तलय् च्वंम्ह द्यः खने दयेकेगु याइ । अले वँ इलाः सफा याइ ।

पुजा याइबलय् लुँबुँ (तुकं व पाछइया म्हासुगु बुँ), वहःबुँ (लैया तुयुगु बुँ) तयाः ला, वः, अय्लाः, थ्वँ, वाउंगु

लाभामा छाड् । पाहांचःऱेबलय् द्यःयात लाभामा मछ्छासें मगाः । लाभा नलकि भूतप्रेतं थी फइमखु धाड् ।

पुजा सिधलकि द्यःयाथाय् फयातःगु अजः थःथःगु मिखाय् उली । थथे मिखाय् अजः उल धाःसा मिखा तेल्लाड्, मस्तय्त भूतप्रेत, पिशाचं थी मखु धाड् । वास्तवय् महाद्यः थ्वँ, अय्लाः, ला नइम्ह मखु । अय्तं थ्वकुन्हु छन्हु नइ । छाय्धाःसां थ्वकुन्हु महाद्यःया कलाः पार्वतीं अय्लाः, थ्वँ, ला नयेमाः धकाः कर याःगु जुयाच्चन । नये न्त्यः पिशाचया रुप कयाः लुँबुं व वहःबुं किकाः सुनानं मखंक नःगु खः । उकिं पाहांचःऱेयात **पिशाच चतुर्दशी** नं धाड् ।

पाहांचःऱेबलय् महाद्यः छाय् लुकुबिना च्वनेमाल धइगु बारे थीथी बाखं दु । थुकी मध्ये लोकंत्वाःगु छपु बाखं थथे दु :

छक्वः छम्ह दैत्य महाद्यःया नां कयाः तपस्या च्वंगु जुयाच्चन । थ्व खँ सीकाः महाद्यः दैत्ययाथाय् वन । महाद्यः तसकं लय्तायाः दैत्ययात 'छु वरदान फवने यः फवँ' धाल । दैत्यं नं 'जिं न्त्याम्हेसिया छयनय् थ्यूसां व मनू भष्म जुइमा' धका वरदान फवन । महाद्यवं नं दैत्यं धाःथें वरदान बिल । थथे भष्म जुइगु वरदान काःम्ह जूगुलिं उम्ह दैत्यया नां हे भष्मासुर दैत्य जूवन । दैत्यं वरदानं ज्या वी लाकि मवी छक्वः स्वयेमाल धकाः दकलय् न्हापां महाद्यःयात हे थीगु कुतः यात । दैत्यं थःगु छयनय् थ्यूवःगु खनाः महाद्यः ग्यानाः विस्युं वंसां दैत्यं लीगु धाःसा मत्वःतू । उकिं दैत्यं खनी धकाः महाद्यः चाया तःलय् फोहोर थासय् लुकुंब्यूवन । थथे लुकुंब्यूवंगु जुयाः थ्व महाद्यःयात लुकुमाःद्यः धाःगु जुयाच्चन ।

पाहांचःऱेबलय् थीथी थासय् च्वपिं अजिमा व मेमेपिं द्यःपिनिगु जात्रा जुइ । गथेकि : लुँमधि अजिमा, कंग अजिमा, तकति अजिमा, बछला अजिमा, न्यतमरु अजिमा, वलाछि नरसिंह आजु व थीथी त्वाःयापिं गणेद्यः

आदिपिनिगु जात्रा जुइ । लुतिमदु अजिमा छम्हेसिया जात्रा धाःसा लिपा जक जुइ । लुतिमदु अजिमाया जात्रा छाया लिपा जुल धयागु बारे छपु बाखं दु :

पाहांचःऱेकुन्हु च्याम्ह तःकेहें मध्ये दकलय् तःधीम्ह अजिमां सकलें केहें अजिमापिंत पाहांचःऱेया नखत्या सःतूगु जुयाच्वन । सकलें मचाखाचा ज्वनाः नखत्या वन । दकलय् चीधीम्ह केहें लुतिमदु अजिमा छम्ह धाःसा तसकं गरिवम्ह व मचाखाचा नं यक्व दुम्ह जुयाच्वन । उकिं नखत्या भ्वजय् मेमेपिं तःकेहेंपिंत नकाः लुतिमदु अजिमा व वया मस्तयत् धाःसा भ्वय् मनकुसे ताउत तक पीकातल । थथे पीकातःगुलिं सह याये मफयाः लुतिमदु अजिमा मस्त ज्वनाः छेंय् लिहां वल ।

छेंय् लिहां वयाच्वंबलय् लँय् फसि छगः वानातःगु खन । मस्तयत् थ्वहे फसि दयेकाः नके धकाः लुतिमदु अजिमा फसि ज्वनाः छेंय् वल । छेंय् थ्यंकाः फसि छगलं हासिइ तयाः हाःबलय् हाकनाः तिकिनना वःगु लः दक्व लुँति जुल । थ्व लुँ दयाः लुँतिमदु अजिमा तःमि जुल । लुँतिं यानाः तःमि जूगुलिं लुँति अजिमा धाल । मेगु दँया पाहांचःऱेबलय् तताया छेंय् हानं नखत्या जुल । नखत्या वंबलय् लुतिमदु अजिमां थः व थः मस्तयत् ज्वाँय्ज्वाँय् तिसां तीकाः यंकल । लुतिमदु अजिमा तःमि जूगुलिं वयात साक्क भिंक ज्वरय् यानाः नकेहल । तर लुतिमदु अजिमां थम्हं मनसें थःगु तिसायात भ्वय्ब्वय् ल्वसुकाः **‘का न, बांलाक न’** धकाः थीकाच्वन । थ्व छु यानागु धकाः ततापिसं न्यंबलय् लुतिमदु अजिमां धाल **‘छिमिसं जितः सम्मान याःगु मखु, थ्व लुँयागु तिसायात याःगु खः । उकिं भ्वय् नं थ्वहे लुँयागु तिसायात नकागु का ।’**

वयागु खँ न्यँनाः सकलें जिल्ल जुल । लुतिमदु अजिमा आबंलिं जि छिमिथाय् वयेन मखु, नये नं मखु धयाः लिहांवन । उकिं लुतिमदु अजिमाया जात्रा पाहांचःऱेकुन्हु मयासे वसिवें प्यला न्ह्यः बालाचःऱेकुन्हु यानातःगु खः धाइ ।

पाहांचःऱेया निन्हुकुन्हु थीथी त्वाल्य् मरःजा नकेगु याइ । मरःजा कय्तापुजा मयाःनिपिं मिजंमस्त व इति मयाःनिपिं मिसामस्तयत् नकी । मरःजा नकल कि मस्त अरिं चाइ मखु, ल्वचं कइ मखु धाइ । उकुन्हु हे न्हिनय् तिंख्यलय् सल ब्वाकेगु जात्रा जुइ । थ्वयात **घोडेजात्रा** धाइ । तिंख्यलय् सल ब्वाकेगु जात्रा यानातःगुबारे नं छपु बाखं दु :

न्हापा न्हापा येंय् गुरुमापा धइम्ह छम्ह राक्षस दुगु जुयाच्वन । व राक्षसं मस्त जक नयाः तसकं दुःख बिल । उकिं छन्हु त्वाल्य् च्वंपिं मनूत मुनाः सहलह यासें आः उम्ह राक्षसयात स्यायेगु धकाः निर्णय यात । उकिं उमिसं गुरुमापा राक्षसयात स्यायेत छगः गाः नं म्हुयातल । छन्हु व राक्षस वहे गालय् कुतुं वन, अले वयात म्वाःम्वाकं अन हे थुनाविल । तर थुना ब्यूसां राक्षस धाःसा मसीनिगु चुयाच्वन । उकिं वं हाकनं ब्वला सा वइ धकाः वयात सलं न्हुइकल । अय्सां नं उम्ह राक्षस हानं दनावइला धकाः दँय्दँसं हे सल ब्वाकाः वयात क्वत्यला तइगु जुयाच्वन । वहे सल ब्वाकेगु ज्यायात घोडेजात्रा धाःगु खः ।

पाहांचःऱेबलय् तिंख्यः दुने व असनय् छकः यानाः निक्वः चः ल्वाकेगु जात्रा जुइ । थुकी वटुइ च्वंम्ह लुँमधि अजिमा व तेबहालय् च्वंम्ह लुँमधि अजिमाया खः नापं तयाः कंग अजिमाया खतं चाःहिलाः तिंप्वाः हिलेगु याइ । थुकियात तःकेहें थवंथः नापलाःगु धाइ । थ्व यात असनय् चः ल्वाकेगु नं धाइ । असनय् चः ल्वाके सिधलकि स्वन्हुयंकं हनीगु पाहांचःऱे नखः क्वचाइ । पाहांचःऱे नखःबलय् पासापिंत नं नखत्या सःतेगु याइ । उकिं थ्व नखःयात पासाचःऱे नं धाः ।

न्हयसः लिसः

क) न्हयसः पाहांचःऱेयात छु नखः नं धायेगु याः ?

लिसः पाहांचःऱेयात लाभा नखः नं धायेगु याः ।

ख) न्हयसः अष्टमातृका पीठ धायेबलय् सु सु छःपिं खः ?

लिसः १. लुमधी अजिमा (भद्रकाली), २. कंग अजिमा (कंकेश्वरी), ३. फिब्व अजिमा, ४. तकति अजिमा (नीलवाराही) ५. लुति अजिमा (इन्द्रायणी), ६. थँबही अजिमा ७. चन्द्रलखु अजिमा व ८. न्यतमरु अजिमा (नरदेवी) पिं अष्टमातृका पीठ धाइ ।

ग) न्हयसः मरःजा नकेगु धकाः छु छु ज्वलं तयाः नकी ?

लिसः मरःजा नकीबलय् तान्त्रिक विधिं थुयातःगु जाया लिसें माय्कें, तुकंचा, पालु, पःमाय्, चिम्हुकं, गुनूचा आदि तयाः नकी ।

खंगवः धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
चाया तःलय्	माटो मुनि	under the soil
सुलाच्चंम्ह	लुकेको	hidden
लाभामा	लसुनको बोट	garlic plant
मछासे मगाः	नचढाइ हुँदैन	should be put
अजः	गाजल	black eyeshadow
तेल्लाइ	तेजिलो	bright
ताउत तक पीकातल	धेरै बेर पर्खाइ राख्यो	waiting for a long time
तःमि	धनी	rich
मरःजा	बालबालिकालाई खुवाउन तान्त्रिक विधिबाट पकाइएको भात	special meal set for childrens
अरिं चाइगु	रुन्चे लाग्ने	weepy
नापलाइ	भेटघाट हुन्छ	get together
प्यला	चार महिना	four month
म्वाःम्वाकं	जिउँदै	lively

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) गणेद्यःया पुजा मयाःतले पाहांचःःहे न्ह्याइमखु ।
- ख) लुतिमदु अजिमा फसि लुँ जुयाः तःमि जुल ।
- ग) पाहांचःःहेबलय् म्हय्पि अजिमाया जात्रा जुइ मखु ।
- घ) लुतिमदु अजिमाया जात्रा बालाचःःहेबलय् जुइ ।
- ङ) पाहांचःःहेया मेगु नां पासाचःःहे खः ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) लुकुमाःद्यः पुजा याइबलय् मदयेकं मगाःगु छु खः ?
- ख) लुकुमाःद्यः पुजा धुंकाः छाय् अजः उली ?
- ग) महाद्यवं पाहांचःःहेकुन्हु सुनां धयाः थ्वँ, अय्लाः व ला नःगु खः ?
- घ) अजिमा द्यःया खः गन गन ल्वाकी ?
- ङ) मरःजा नइपिं मस्तय्त छु ल्वचं कइ मखु ?

३. परियोजना ज्या : थ्व पाठ ब्वनाः छिं छु शिक्षा कयादिया ? थःगु खँ च्वयाः पासापित व स्यनामियात न्यंकादिसँ ।

क्रियाकलाप

१. च्वय् बियातःगु खँत बंके बियादिसँ । ब्वनेकुथि दुने छखे कुनय् ल्वहंया लुकुमाःद्यः थें यानाः तयाः मस्तय्त पुज्याकादिसँ । कापीया पानाय् च्याम्ह अजिमा द्यःया नां च्वयाः च्याम्ह मिसामचाया लनय् पीनं स्वचाकादिसँ । उमित नखत्या वःगु भाःपिया फ्यतुकादिसँ । लुतिमदु अजिमा व मचा मस्त निम्हेसित मनकुसे तयागु नाटक याकादिसँ । लुतिमदु अजिमा मस्तनापं दनावनी व लँय् फसि (किपा) लूगु क्यनादिसँ । फसि लुँ जूगु खँ कनादिसँ । अनंनिसें बालाचःःहेकुन्हु लुतिमदु अजिमाया जात्रा जुया वयाच्वंगु बाखं धायेकादिसँ । अथेहे मस्तय्त मरःजा नकीगु नाटक नं याकादिसँ । उकिं ल्वचं मकइगु विश्वास कनादिसँ । किपा व भिडियो क्लिप क्यनाः सल ब्वाकेगु व द्यःखः ल्वाकेगु धकाः याइगु जात्राबारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ ।

२. लुतिमदु अजिमायात ततापिसं हेला याःगु खँ कयाः मस्तय्त वक्तृत्वकला कासा याकादिसँ । पाहांचःःहेया बारे न्ह्यसः लिसः कासा याकादिसँ । नैतिक शिक्षालिसे स्वापू दुगु थ्व नखःबारे थ्व पाठया लिच्वः मस्तय्त हे धायेकादिसँ ।

२.२ सकिमिला पुन्हि

सिकाइ उपलब्धि

सकिमिला पुन्हिबारे बयान याये फइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या: ४)

सकिमिला पुन्हि स्वन्ति नखः धुंकाः कार्तिक महिनाया पुन्हिकुन्हु लाः वः । सकिमिला पुन्हिया विशेषता धइगु हे सकि व चाकुहि मनाः नइगु खः । उकिं थ्व पुन्हियात सकिमना पुन्हि नं धायेगु याः । अथेहे थ्व पुन्हिकुन्हु सियातःगु बूबःया नं उत्तिकं महत्व दु । सकिमिला पुन्हि मेमेगु नखः थें तःजिक हनी मखु । बौद्ध धर्म नालीपिसं धाःसा थ्वकुन्हु विहार, चैत्य, बहाःबही व थःथःगु छेंया बुद्धमूर्ति न्ह्यःने च्वनाः पुजापाठ याइ । थीथी त्वाल्य दाफा थायेगु नं याइ । पुजापाठ याये न्ह्यः हलिमलि ब्वयेगु याइ । पुजा ब्वचालकि ब्वयातःगु हलिमलि धाराघुरु यानाः फुकसितं इना बी ।

न्ह्यसः लिसः

क) न्ह्यसः सकिमिला खँग्वः गथे यानाः जुल ?

लिसः सकि व मिला (चन्द्रमा) खँग्वः स्वानाः सकिमिला जूगु धाइ ।

ख) न्ह्यसः हलिमलि ब्वयेगु धकाः छु छु ब्वइ ?

लिसः हलिमलि ब्वयेगु धकाः सियातःगु थीथी ज्वलं छुस्या, मुस्या, कःति, चाना, बरां, क्यू, खत्या, बकुलाः आदि नापं सन्त्रासि, केरा, आमाःसि, भोगत्या, पासि, मरि आदि ब्वइ । चाकुहि व सकि मदयेकं मगाः ।

ग) न्ह्यसः सकिमिला पुन्हि हनेगुया मू उद्देश्य छु खः ?

लिसः सकिमिला पुन्हि हनेगुया मू उद्देश्य भूी स्वस्थ जुइत प्रकृतिं ब्यूगु मौसमकथंया बूबः, सिसाबुसा, चाकुहि, सकि, आदि नयेमाः धाःगु खः । छायाःसा थज्यागु नसां भूीत थीथीकथंया भिटामिन बी ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
सकि	– पिंडालु	taro root
चाकुहि	– सखरखण्ड	sweet potato
मना:	– उसिनेर	boiling
सियात:गु	– भुटेको	dry roasted
खत्या	– भुटेको चामल	dry roasted rice
हलिमलि ब्येगु	– भुटेको अन्न तथा गेडागुडीको कलात्मक प्रदर्शन	artistic presentation of dry roasted grains and beans

याज्या

१. पाय्छि जु मजू च्वयादिसँ :

- क) सकिमिला पुन्हिकुन्हु चाकुहि मना: नइ ।
- ख) सकिमिला पुन्हिकुन्हु सियात:गु बूब: नं नइ ।
- ग) श्वकुन्हु गणेद्य:याथाय् समय्बजि छाइ ।
- घ) श्वकुन्हु पुजापाठ यायेत सिसाबुसा नं तयेमा: ।
- ङ) श्वकुन्हु नइगु थीथी नसां थीथी कथंया भिटामिन बी ।

२. क्वय् बियात:गु न्त्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) सकिमिला पुन्हिया विशेषता छु ख: ?
- ख) सकिमिला पुन्हियात मेगु छु पुन्हि नं धाइ ?
- ग) श्व न्हिकुन्हु सुयागु पुजापाठ याइ ?
- घ) हलिमलि ब्वइबलय् छु छु तइ ?
- ङ) प्रकृतिं ब्यगु मौसम कथंया बूब:, सिसाबुसा छाय् नयेमा:गु ख: ?

३. परियोजना ज्या : हलिमलि ब्वयात:गु किपा छपा: च्वयादिसँ । ब्वनेक्वथाय् प्रस्तुत यानादिसँ ।

क्रियाकलाप

हलिमलि ब्वयेगुबारे खँल्हाबल्हा याना: ब्वनेक्वथाय् मस्तयत् भवंया कुचाय् थीथी ज्वलंया नां च्वका: हलिमलि ब्वयेगु ज्याइव: याकादिसँ । सकिमिला पुन्हिया विशेषताबारे पुच: दयेका: थ:थ:गु धापू तयेकादिसँ । च्वय् बियात:गु खँत धायेकादिसँ ।

२.३ लहति पुनिह

सिकाइ उपलब्धि

लहति पुनिह मेलाबारे बयान याचेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या: ४)

यै देय्या उत्तर पश्चिमपाखे लाःगु ल्हुति (बालाजु) धार्मिक, ऐतिहासिक व पर्यटकीय दृष्टिं नांजाःगु थाय् खः । थन नीनिधाः ल्वहंहिति दु । थ्व ल्वहंहितिया च्वय् गरुड गयाच्चपिं नारांघः, महाघः, पार्वती व गणेघः नं दु ।

जुजु जयप्रकाश मल्लं थन नीछ्धाः हिति तःगु खःसा लिपा जुजु रणबहादुर शाहं दथुइ छ्धाः हिति तनाः नीनिधाः यानाबिल । नीनिधाः हिति दुगुलिं थ्व थाय्यात बाइस धारा नं धाः । थ्व हिति जामाःच्वया क्वसं लाः । थ्व हितिया मुहान नुवाकोटय् धाइ । थन दँयदँसं चौलाथ्व पुन्हिकुन्हु तःधंगु मेला जुइ । अबलय् थीथी थासं वइपिं मनूतय्सं हितिइ म्वःल्ह्याः थन च्वपिं प्याःथ्वँ अजिमा, नारांघः पुज्याइ ।

इतिहासय् च्वयातःकथं यँया ज्ञानेश्वरय् लूगु भुइजःसि नारांघःया मूर्ति जुजु प्रताप मल्लं यँया लाय्कुलिइ च्वंगु भण्डारखालय् स्थापना यात । अले भुइजःसिं लः हयाः भण्डारखालया पुखू जायेकल । थुकिं यानाः नारांघः तंचायाः म्हगसय् जुजुयात 'आर्वनिसें छं जिगु दर्शन याःवये मते' धाल । अबलय्निसें नेपाःया सुं नं जुजुं भुइजःसि नारांघःया दर्शन याःमवंगु खः धाइ । उकिया पलेसा जुजु प्रताप मल्लं ल्हुतिइ भुइजःसि नारांघःया मूर्ति थापना यात ।

ल्हुतिइ रानीवनया च्वय् जामाःच्व दु । थ्व च्व स्वनिगःया उत्तर पश्चिमय् लाः । थ्व २००० मिटर तजाः । न्हापा न्हापा थ्व स्वनिगः धइगु लखं जायाच्चंगु छ्गू पुखू खः । उगु इलय् विपश्वी बुद्ध थः शिष्यपिलिसे थ्वहे नागार्जुनया च्वकाय् वयाः ध्यान च्वन । वसपोलं ल्हुतिपुन्हिकुन्हु उगु लःया पुखुलिइ पलेस्वांया पुसा वांछ्वयाबिल । कतिंपुन्हिकुन्हु व पुसा फुक्कं पलेस्वां जुयाः त्वयावल, अले उकिं हे ज्योति उत्पत्ति जुल । थ्व खँ सियाः महाचीनं महामञ्जुश्रीनेपाः विज्यात ।

महामञ्जुश्रीं चन्द्रहास खड्गं काँपोतल पर्वत (कुरुवाः) तछ्छ्यानाः थन च्वंगु लः पितछ्वल । मञ्जुश्रीं थः नापंतुं केशरी व उपकेशरी नांयापिं निम्ह कलाःपिं नं ब्वनाहःगु जुयाच्वन । अले थन लः सुकाः बस्ती दयेकाःलि धर्माकार नांयाम्ह मनूयात जुजु दयेकल । विपश्वी तथागत च्वंगु च्वयात जामाःच्व धकाः नां छुत । जामाःच्वयात नागार्जुन डाँडा नं धाः । पलेस्वांया पुसा ह्वःगु दिं लुमंकाः ल्हुति पुन्हिकुन्हु थन तःधंगु मेला जुइ । थ्वकुन्हु ल्हुतिया नीनिधाः हितिइ म्वःल्ह्याः अनया नीलः यंकाः नागार्जुनया घःयात छाइ । थुकुन्हु थन लुँयाम्ह भगवान घः ब्वयातइ । ल्हुति पुन्हिकुन्हु ल्हुतिइ वने मफुपिसं खुसिइ म्वःल्ह्याः ब्रम्हूयात दान दक्षिणा बीगु नं चलन दु ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः जुजुपिसं गन नारांघःया दर्शन याःवनी ?
लिसः जुजुपिसं ल्हुतिइ हे भुइजःसि नारांघःया दर्शन याःवनी ।
- ख) न्ह्यसः केशरी व उपकेशरीयात गन गन थापना यात ?
लिसः केशरीयात फूच्वय् व उपकेशरीयात धिनाच्वय् थापना यात ।
- ग) न्ह्यसः छुकुन्हु लुँयाम्ह भगवान घः ब्वइ ?
लिसः ल्हुति पुन्हिकुन्हु लुँयाम्ह भगवान घः ब्वइ ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
नीनिधा:	बाइस वटा	twenty
तना:	थपेर	by adding
भुइज:सि	बुढानिलकण्ठ	Budhanilkantha
पलेस्वांया पुसा	कमलको बीउ	lotus seeds
तछ्याना:	फुटायर	breaking
नील:	चोखो पानी	sacred water

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- मञ्जुश्रीं नेपा: बिज्याना: चन्द्रहास खड्गं कुरुवा: तछ्याना: ल: पितछवल ।
- यँ देय्या बालाजुया क्वय् जामा:चव: ला: ।
- थौतक नं जुजुखल: बुढानिलकण्ठ दर्शन यायेत वनी मखु ।
- न्हापा न्हापा श्व स्वनिग: पुखू जुयाचवन ।
- जुजु जयप्रकाश मल्लं नीनिधा: हिति तयाबिल ।

२. क्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- लहुतिया नीनिधा: हितिइ गबलय् मेला जुइ ?
- श्व नीनिधा: हिति सु जुजुं दयेके ब्यूगु ख: ?
- जुजु प्रताप मल्लं लहुतिइ छु स्थापना यात ?
- विपश्वी तथागत च्वंगु च्वयात छु धाइ ?
- लहुति पुन्हिकुन्हु जामा:चवय् छुकिया मेला जुइ ?

३. परियोजना ज्या : छँज:पिंके न्यनेकने याना: लहुतिपुन्हि बारे च्वया: ब्वनेक्वथाय् न्यंकादिसँ ।

क्रियाकलाप

च्वय् बियात:गु खँत धायेकादिसँ । लहुतिया नारांघ:या इतिहासबारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ । थुकिया किपा च्वकादिसँ । जामा:चवया ऐतिहासिकता यात कया: खँल्हाबल्हा याकादिसँ । मस्तय्त लहुतिया भ्रमण याका: अनयागु सुन्दरताबारे च्वकादिसँ । नापं अनयाम्ह नारांघ:याबारे स्यूगु खँ च्वकादिसँ ।

दशहरा हिन्दूतय्गु तःधंगु पर्व खः । थ्व जेष्ठशुक्ल दशमीकुन्हु लाः । थ्वकुन्हु त्रिवेणी तीर्थस्थलय् वनाः म्वःलहुइगु चलन दु । थ्वकुन्हु छैय् छैय् सुचिनिचि यानाः शुद्ध मनं पितृया क्रियाकर्म याइ । भिताजि तरकारी, वाउँचा ल्वाकछ्यानाः नयेगु याइ । उकिं थ्व न्हियात **दशहरा** धाःगु खः । गन गन त्रिवेणी (स्वंगू खुसि चूलाःगु थाय्) वा संगम दइ अन अन तःधंगु मेला जुइ । थ्वकुन्हु गंगासागरय् नं मेला जुइ ।

दशहराबारे छपु बाखं थथे दु :

परापूर्वकालय् अयोध्या नगरय् सागर नांयाम्ह जुजुं राज्य यानाच्वंगु जुयाच्वन । जुजुया ६०,००० म्ह कायपिं जन्म जुल । जुजु तसकं धर्मात्मा जुयाच्वन । छन्हु जुजुं अश्वमेध यज्ञ यायेगु क्वःछित । थ्व यज्ञ याइबलय् जुजुं छम्ह सल त्वःताछ्वइ । सुनांनं थ्व सल ज्वन धाःसा ज्वंमनाप युद्ध यायेमाःगु नियम दु । जुजुं त्वःताछ्वःम्ह सलयात छम्ह मनुखं ज्वनाः कपिलमुनि ऋषिया आश्रमय् चिनाविल खनिं ।

थ्व खँ सीवं जुजु सागरया कायपिसं कपिलमुनि ऋषियात दायाः सल यंकल । कपिलमुनि ऋषियात तसकं तंपिहां वल । अले वं जुजु व कायपितं थ्व पृथ्वीलोकं गबलें तरे मजुइमा धकाः सराः विल । ऋषिया सरापं कयाः उपिं सीबलय् भूत, प्रेत, पिशाच जुयाः तरे मजुल । जुजु सागर सीधुंकाः वया काय भगीरथ जुजु जुल । भगीरथ तसकं धर्मात्मा व दयालु जुयाच्वन । उकिं वं पितृ तरे यानाः आशीर्वाद कायेगु बिचाः यात । अनलि जुजु भगीरथ थःगु राजकाज त्वःताः तपस्या च्वंवन । वयागु तपस्यां लय्तायाः महाद्यवं वयात वरदान पवँ धाल । भगीरथं 'थःपुर्खा जुजु सागर व थः ६०,००० म्ह दाजुकिजापिनिगु उद्धार जुइमा' धकाः वर पवन ।

महाद्यवं थ्व ज्या ला गंगाजीं जक यायेफइ धाल । जुजु भगीरथं तसकं भक्तिभाव याना: धाल, 'यदि गंगायात तपस्या याना: पृथ्वीइ क्वतहल धा:सा ला वयागु वेगयात महाद्य: छम्ह त्व:ता: मेपिसं फये फइ मखु ।' महाद्यवं तथास्तु धका: छयंया जटाय् गंगायात फया: ल:या वेग म्हो यानाबिल । गंगाया जलं जुजु सागर व वया दक्वं कायपिनिगु दाहसंस्कार जूवल्यसिया नौ चुइकायंकल । थुकिं याना: उमिगु आत्मा नं तरे जुल ।

थ्व गंगाया खुसि गन गन न्ह्यात अन अन तसकं बांला:गु अन्न सल । जुजु भगीरथं थ:गु पुर्खाया उद्धार यायेत श्री गंगामाइयात पृथ्वीलोकय् ह:गु जुया: थ्व गंगाया नां भगीरथ गंगा धका: नां च्वंवन ।

थौं कन्हय् थ्व थाय्यात गंगासागर नं धा: । सागर जुजुयात गंगां तरे या:गु जुया: गंगासागर धा:गु ख: । दशहराकुन्हु थन त:धंगु मेला जुइ । थन नं तर्पण यातकि पितृपिं तरे जुइ धयागु विश्वास यानात:गु दु ।

न्ह्यस: लिस:

क) न्ह्यस: अश्वमेध यज्ञ धा:गु गज्या:गु यज्ञ ख: ?

लिस: न्हापा न्हापा जुजुपिसं थ:पिनिगु राज्य विस्तार यायेत यज्ञ याना: सलयात त्व:ता छ्वइ । सल गन तक वन अन तक व जुजुया अधिकार दइ । मखुसा व जुजुलिसे लडाइँ यायेत तयार जुइमा: ।

ख) न्ह्यस: अन्न सया: छु जुल ?

लिस: अन्न यक्व सया: लोककल्याण जुल ।

ग) न्ह्यस: गबलय् छु यातकि पितृ तरे जुइ धाइ ?

लिस: दशहराबलय् श्राद्ध तर्पण यातकि पितृ तरे जुइ धाइ ।

संगत: धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
सुचिनिचि	– सरसफाइ	cleanliness
फिताजि	– दश प्रकारको	ten types
वाउँचा	– साग	vegetable
संगम	– दोभान	confluence of rivers
सल	– घोडा	horse
चिनाबिल	– बाँधीदियो	tie
वरदान फ्वँ	– वरदान माग	blessing
सरा:	– श्राप	supernatural punishment

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) स्वंगू खुसि चूला:गु थाय्यात सागर धाइ ।
- ख) जुजुं अश्वमेध यज्ञया सल त्व:ताछवल ।
- ग) दशहराय् भिंनिता तरकारीया वाउँचा तया: नइ ।
- घ) भगीरथया ६०,००० किजापिं दुगु जुयाच्वन ।
- ङ) सागर जुजुयात गंगां तरे या:गु जुया: गंगासागर धा:गु ख: ।

२. व्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) दशहरा मेला गन, छाय् हती ?
- ख) दशहराबलय् छु नसा नइ ?
- ग) जुजुया कायया नां छु ख: ?
- घ) जुजुया कायं सुयागु तपस्या च्वन ?
- ङ) सुनां याना: सागर जुजु व वया कायपिं तरे जुल ?

३. परियोजना ज्या : छित: य:गु भिंता तरकारीया नां च्वया: व्वनेक्वथाय् व्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

च्वय् बियात:गु खँत बंका: धायेकादिसँ । जुजु सागरया बाखंया नाटक याकादिसँ । छम्ह मचायात कपिलमुनि ऋषि दयेका: छम्हेसित सल कायेत छ्व:गु, ऋषिया थासं सल लितयंकूगु, तं पिहां वया: ऋषि सरा: ब्यूगु आदि खँ नाटकय् दुथ्याकादिसँ । छम्ह मचायात भगीरथ जुजु व छम्हेसित महाद्य: दयेका: महाद्य:याथाय् तपस्या या:गु व थ:पिनिगु उद्धार जूगु भाव क्यने बियादिसँ ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः जाभूबल्य् छु छु ज्वलं तयाः भव्य् नकी ?
लिसः जाभूबल्य् जा, माय्कै, कवाफ (दायेकाला), लै अचार, पंचक्वाः व पाउँक्वाः तयाः नकी ।
- ख) न्हयसः बलि छु छुबल्य् बी ?
लिसः भाकल यानातःगु ज्या पूवनकि, मोहनिबल्य् ज्याभः स्वनाः पुजा याइबल्य् बलि बीगु चलन दु ।
अथेहे सवारीसाधन्य् नं बलि बियाः पुजा याइ ।
- ग) न्हयसः सीकाःभू सेबल्य् गबल्य् गबल्य् याइ ?
लिसः दिगुपुजा, नासःपुजा, सीगुथि, भाकल पुजा आदिइ नं सीकाःभू याइ ।

सँगतः धुक्

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
जा भव्य्	– भात भोज	dinner with rice
पाहां फुकेगु	– पाहुना फुकाउनु	dinner for guests
माय्कै	– मासको दाल	black gram
कवाफ	– पकाएको मासु	cooked meat
पाउँक्वाः	– भोल राखी पकाएको लप्सी	liquid hog plum pickle
दकिला	– बितेको एक वर्षमा	within a year of death
चिकुलाया इल्य्	– जाडो याममा	in winter season
लसतां	– खुसियालीमा	of happy moment
ज्याभःयात	– औजारलाई	to the tools
ज्वरे यानाः	– जोरजाम गरेर	cooking food
चिपं थीधुंकाः	– जुठो गरी सकेपछि	food leftovers
पूवनी	– पूर्ण हुन्छ	final

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) जा नकीगु भव्य जाभू खः ।
- ख) यँया न्ह्यसः साय्मितयसं जाभू नकी ।
- ग) जाभू नकीबलय् बजि दइ मखु ।
- घ) दुगु बलि ब्यसा दुगुचिगु छ्यंयात च्याक् यानाः सी काइ ।
- ङ) सीकाःभू याइबलय् कायमस्तय्त विशेष मान्यता बी ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) जाभू धइगु छु खः ?
- ख) जाभू छाय् नकी ?
- ग) जाभू गुकथं नकीगु चलन दु ?
- घ) मोहनिबलय् सवारीसाधनय् छाय् बलि बी ?
- ङ) थकालिनिसँ क्वकालितक च्वनाः नइगु भव्ययात छु धाइ ?

३. परियोजना ज्या : जाभू याइबलय् तइगु नसाज्वलंया न्यनेकने यानाः धलः दयेकादिसँ । सीकाःभू याइबलय् तइगु नसाज्वलंया धलः दयेकादिसँ । कूछिभव्य व सीकाःभूया दथुइ छु पाः ? न्यनेकने यानाः च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

१. च्वय् बियातःगु जाभूयाबारे बंकाः धायेकादिसँ । थुकी नकीगु ज्वलंया बारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ । नेवाःतय् थीथी जातिया संस्कार मध्ये जाभू छगू फरक ज्याइवः जूगुलिं थ्वबारे मस्तय्त ध्वाथुइकादिसँ ।
२. धार्मिक संस्कार कथं छाय् बलि बी धकाः खँल्हाबल्हा यायां च्वय् च्वंगु खँत धायेकादिसँ । बलि बीबलय् छु छु जुइ मखु व छु छु जुइ धइगु धारणा दु मस्तलिसे खँल्हाबल्हा यानादिसँ । ब्वनेक्वथाय् सीकाःभू ज्याइवःया नाटक याकादिसँ । थीथी ज्वलंया नां भं कुचाय् च्वकाः ज्याइवः न्ह्याकादिसँ ।

३.२ इहि, कयतापुजा व बरे छुइगु

सिकाइ उपलब्धि

इहि, कयतापुजा व बरे छुइत माःगु ज्वलंया नां धायेफइगु व थुकिया महत्वबारे धायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः ६)

३.२.१ इहि

इहि संस्कार नेवाः मचातय्त जक याइगु इहिपा खः । इहिया अर्थ ब्याहा खः । मिसामचा न्यादँ, न्हयदँ वा गुदँ विजोर दँय् क्यनकि इहि याइ । इहि यायेगु धकाः गबलें नाश मजुइगु फल ब्याःयात साक्षी तयाः इहिपा याइ । उकिं थ्वयात **बेल विवाह** नं धाः । इहि संस्कार छगू कथं मचातय्त छें ज्या स्यनेगु नं खः ।

इहि जा नकेगु : इहि याये छन्हु न्हयः मिसामचायात पाजुपिंथाय् सःताः ख्येंसगं बी । नापं लं वा कापः लःल्हाइ । अले इहिजा नकी ।

धुसः : इहि निन्हु तक याइ । न्हापांगु न्हियात धुसः धाइ । थ्वकुन्हु मचायात म्वःल्हुकाः शुद्ध याइ । तुतिइ बापा अलः तयेकी । पुजा यायेगु थासय् यंकी । अन होम यानाः इहिपर्सि सिंकाः चाया सलाःपाः न्हयःने तयाः पुज्याइ । माय्केँ, जा व घासा तयाः थाय्भुइ नकी ।

कन्यादान : कन्हय्कुन्हुयात कन्यादान धाइ । थ्वकुन्हु मचायात तुतिं माय् क्यलेगु, वा सुइगु, जा थुइगु ज्यास्यनी । मचायात अबुम्हेसिनं मुलय् तया: ब्या:लिसे इहिपा याकाबी । थ:थितिपिसं बारां छुना: वस: ल:ल्हाइ ।

इहि यायेत मा:गु ज्वलं :

पुजाज्वलं, ब्या:, लं, इहिपरिसं, चाया सला:पा:, थाय्भु, माय् क्यलेगु व वा सुइगु ज्वलं, जा थुइगु थल, बारां छुइगु ज्वलं, वस: आदि ।

व्ह्यस: लिस:

क) न्ह्यस: इहि याइबलय् थकालि धका: ग्व:म्ह तक तइ ?

लिस: इहि याइबलय् थकालि धका: इहि याइपिं न्याम्ह मिसामस्त तइ ।

ख) न्ह्यस: इहि याइबलय् मिसामचायात जीवन हनेत धका: छु शिक्षा बी ?

लिस: इहि याइबलय् मिसामचायात जीवन हनेत धका: माय् क्यलेगु, सुका दयेकेगु, काप: थायेगु, कुति वायेगु नं स्यनेगु याइ ।

ग) न्ह्यस: इहि याइम्ह मिसामचायात सुनां कन्यादान बी ?

लिस: इहि याइम्ह मिसामचायात अबुम्हेसिनं कन्यादान बी ।

खँगत: धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
हनेत	चलाउने	to life sustain
सुका दयेकेगु	धागो बनाउने	making thread
ब्या:नाप	बेलसित	with wood apple
मनंतुनी	कामना गर्छ	wishes
बापा	आधा पैताला	half feet
यंकेत	लानलाइ	to take
सला:पा:	माटोको थाल	soil plate
ल:ल्हाइ	दिन्छ	to give

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) मिसामचायात इहिपर्सिं सिंका: इहि याइ ।
- ख) इहि यातकि लिपा विधुवा जुइ मखु धइगु धारणा दु ।
- ग) मिसामचाया उमेर जोर दँय् इहि याइ ।
- घ) इहि याइबलय् चायागु सला:पा न्ह्य:ने तया: पुज्याइ ।
- ङ) इहि संस्कारय् जीवन हनेत सीप स्यनेगु चलन दु ।

२. क्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) इहि ग्व:दँया दुने यायेमा: ?
- ख) इहि छु शिक्षा बी ?
- ग) इहि याइबलय् सुनां कन्यादान बी ?
- घ) इहि छाय् यायेगु याइ ?
- ङ) इहि याइबलय् छु छु मदयेकं मगा: ?

३. परियोजना ज्या : थ: मांअब्रयाके इहिया तयारी गय् याना: याइ धका: न्यनेकने याना: च्वया: ब्वनेक्वथाय् पासापित न्यंकादिसँ ।

क्रियाकलाप

भिडियो क्लिप व किपा क्यँक्यं मस्तयत् बयान याकादिसँ । ब्वनेक्वथाय् इहि याये धुंकूपिं मस्तयत् थ:थ:गु अनुभव कंकादिसँ । च्वय् बियात:गु खँत धायेकादिसँ । मस्तयत् प्यंगू पुच: दयेका: उकी इहि यायेधुंकूपिं मस्त दक्वं पुचलय् लाका: पुच दयेकादिसँ । ब्वनेक्वथाय् नाटक यायेत पुच:यात ज्या बियादिसँ । थीथी ज्वलंया नां भं कुचाय् च्वकादिसँ ।

- क) इहि याये न्ह्य: याइगु ज्या
- ख) इहि याइगु विधि
- ग) इहि याइबलय् मां बौया ज्या
- घ) इहि याइबलय् नसा व वस:या ज्वलं

प्यन्हन्याम्ह मस्तयत् इहिया निन्दुयंकं जुइगु ज्याइव: छसिकथं याकादिसँ ।

३.२.२ कयतापुजा

कयतापुजा भिनिदं तकया दुने साइत स्वयाः कायमचायात याइ । न्हापा मचायात थःथःगु परम्पराकथं मन्त्र न्यंकेगु, जनै वीगु, दीक्षा वीगु चलन दु । थ्व संस्कारं ब्रम्हचर्य ज्ञान नं बी ।

कयतापुजा यायेत मचाया पाजुं लुंखःचा, वहःखचां वुसं खाकेगु भाय् यानाः आंगसा-चिं तइ । सँ खाइगु इलय् सँ वय् मलायेमा धकाः मचाया निनिम्हं कय्भु ज्वनाः सँ फयाच्चनी । नापं लुसि नं कय्भुइ फइ । सँ यंकाः खुसिइ चुइकी । थुकथं मचायात शुद्ध यायेधुंकाः नैतिक शिक्षा वीकथं मचायात कयता चिकी । थ्व धुंकाः छैया थाकुलिं मचाया छयनय् श्रीखण्ड बुकाबी । अले चल्लाया छयंगुलिं भुंकाः, खराउ लाकां न्ह्याकाः, धनुष-वाण ज्वंकाः, वनबास छवयेगु धकाः गणेद्यःयाथाय् यंकाः न्हयपलाः छिकेगु याइ । पलाः छिकेत शुद्धगु वय् ग्वाःहः, ग्वःग्वय् व ध्यवा भवःलाक न्हयथाय् तइ ।

मचां उकिया द्यःने लाकाः न्हय्पलाः छीगु इलय् पाजुम्हेसित हायेकेत बिस्सुं नं वनेफु । उकिं पाजुम्ह तसकं सतर्क जुयाच्चनी ।

गणेद्यःयाथासं लित हइबलय् छँया पिखालखुइ तयाः बारां छुइ । तलय् यंकाः ख्यँसगं बियाः वसः लःल्हाइ ।

कय्तापुजा यायेत माःगु ज्वलं :

पुजा ज्वलं, लुँया ख्वःचा, वहःया ख्वःचा, कँय्भु, कय्ता, चल्लाया छ्यंगू, खराउ, धनुष-वाण, ग्वाःहः, ग्वःग्वय्, ध्यवा, ख्यँसगं, वसः आदि ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः कय्तापुजा कर्म न्हापा न्हापा छु यायेगु संस्कारया प्रतीक खः ?
 लिसः कय्तापुजा कर्म न्हापा न्हापा गुरुकुलय् वनाः शिक्षा कायेगु संस्कारया प्रतीक खः ।
- ख) न्हयसः कय्तापुजा यायेधुंकल कि कायमचायात छु ल्याखं काइ ?
 लिसः कय्तापुजा यायेधुंकल कि कायमचायात तःधी जूगु ल्याखं काइ ।
- ग) न्हयसः न्हय्पलाः छिइधुंकाः मचाः गन वनेगु धकाः वनी ?
 लिसः न्हय्पलाः छिइधुंकाः मचा वनबास वनेगु धकाः वनी ।

सँग्वः धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
न्यंकेगु	सुनाउने	to say
तःधी	वयस्क	adult
पाजु	मामा	maternal uncle
आँसा-चिं	टुप्पी रहने ठाउँ	place to pigtail
निनि	फुपू	paternal aunt
बँय् मलायेमा	भुइँमा नपरोस्	not fall in the ground
कय्ता	लंगौटी	piece of rectangular cloth using for underwear
चल्लाया छ्यंगु	मृगको छाला	deer skin
ग्वाःहः	पानको पात	betel leaf
ग्वःग्वय्	सिंगो सुपारी	whole betel nut
न्हय्पलाः	सात पाइला	seven steps
लय्तायेकी	खुशी बनाउँछ	be happy

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) कय्तापुजा भिदँ तकयापि मिजंमस्तयत् याइ ।
- ख) कय्तापुजा याइबल्य् पाजुं सँ खाकी ।
- ग) कय्तापुजाबल्य् निनिम्हं सँ व लुसि बँय् मलायेमा धका: कँय्भु ज्वना: फइ ।
- घ) कय्तापुजाबल्य् कय्ता मदयेकं मगा: ।
- ङ) कय्तापुजाबल्य् मन्नायात गणेद्य:याथाय् मयंकुसे मगा: ।

२. क्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) न्हापा न्हापा गन छ्वया: शिक्षा बी ?
- ख) मन्नायात गणेद्य:याथाय् यंका: रव:पला: छिकी ?
- ग) कय्तापुजाबल्य् पाजुम्हं छु याइ ?
- घ) कय्तापुजाकुन्हु छु छु याइ ?
- ङ) कय्तापुजा यायेत छु छु ज्वलं मा: ?

३. परियोजना ज्या : कय्तापुजायात मा:गु ज्वलंया तां न्यनेकने याना: च्वयादिसँ अले ब्वनेक्वथाय् ब्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

मस्तय्गु प्यंगू पुच: दयेका: कय्तापुजा यायेधुंकूपि मस्त दक्व पुचलय् दुथ्याकादिसँ । कय्तापुजाया सुरुंनिसँया ज्याखँयात कया: खँल्हाबल्हा याकादिसँ । थीथी पुच:या दथुइ कय्तापुजा यायेगु नाटकया धेँधेँबल्ला: कासा याकादिसँ ।

३.२.३ बरे छुइगु

बज्राचार्य व शाक्य जातिया कायमस्तयत् न्हय्दँनिसें भिंछदँया दुने यायेमाःगु संस्कार बरे छुइगु खः । बज्राचार्य व शाक्यतय् थःथःगु बहाः वा बहिली मंकाःकथं बरे छुइगु याइ । बुसँ खाके धुंकाः वज्रयानकथं गुर्जु पञ्चगव्ये हाहा याइ ।

अले संघया दुजः दयेकी । बुद्ध धर्मया विधिकथं बहाःया थाकुलिं मचाया आंगसाय् लुँ व वहःया ख्वःचां चायेगु भाय् याइ । लिपा नउनं ख्वचां सँ चाइ । विहारया थकालिपिसं मचायात लखं लुनाः अभिषेक याइ । वयांलिपा ह्याउंगु चीवर पुंकी । मचायात त्वह, पँय्ति, सुता नांया स्वता तिसां तीकी । थ्वयां लिपा शुद्ध शाक्य यायेत न्हय्पाः ग्वाःहलय् पलाः तयेकाः न्हय्पलाः छिकी । बहालय् च्वंगु क्वाःपाःद्यःयात किसली छायेकाः दर्शन याकी । थ्व भेषय् प्यन्हु तक न्हय्खा छें चाःहिलाः भिक्षा फ्वनी ।

प्यन्हु लिपा मस्तयत् विधिकथं विहारया दुजः दयेकी । अले मचायात तःधिकः कथं नाली । बरेतय् बरे छुइधुंकाः गुर्जु जुयाः पुजा यायेत छन्हु पुजाविधि स्यनाः आचाः लुइ ।

बरे छुइत माःगु ज्वलं :

- पँयति : न्हाय्पनय् सुइकीगु लुँयागु तिसा । लीयागु नं सुइकेगु याः ।
- त्वह : थ्व विशेषकथंया चुरा खः । थ्व लप्पाय् न्त्याइ । स्वपा चुराया छज्वः त्वह जुइ । थ्व स्वपा चुरामध्ये वहःयागु छपा, लुँयागु छपा व सिजःया छपा जुइ ।
- सुता : थ्व वहःयागु जुइ । सुता धयागु घःया तिसा खः ।
- ह्याउँगु चीवर : बरे छुइमह मचायात चीवर पुंकेत छयली । थ्व प्यन्हु तक पुनी ।
- सिचाक् : थ्व भगवान दुगु कथि खः । बरे छुइ धुंकाः वसः नापं लःल्हानाबिगु खः ।
- गुलुपाः : भिक्षातन याइगु इलय् बरे छुइमह मचां ज्वनावनीगु गुलुपाः खः ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः बरे छूमह मचायात क्वाःपाःघःयाथाय् दर्शन मयाकलकि छु जुइ मखु ?
लिसः बरे छूमह मचायात क्वाःपाःघःयाथाय् दर्शन मयाकलकि शुद्ध शाक्य जुइ मखु ।
- ख) न्ह्यसः न्हय्खा छँय् चाःहिलाः हःगु भिक्षा छु याइ ?
लिसः न्हय्खा छँय् चाःहिलाः हःगु भिक्षा नयेगु याइ ।
- ग) न्ह्यसः बरे जुइधुंकल कि मिजंमचां गन ब्वति कायेदइ ?
लिसः बरे जुइधुंकल कि मिजंमचायात छुं नं कथंया धार्मिक ज्याय् ब्वति कायेदइ ।

खँगवः धुकू

नेपालभाषा		नेपाली भाषा	अंग्रेजी
दुजः दयेकी	–	सदस्य बनाउँछ	make a member
जव ल्हातय्	–	दाहिने हातमा	in the right hand
खव	–	देब्रे	left
तःधिकः कथं	–	ठूलो मान्छे सरह	as a man
आचाः लुइ	–	अभिषेक दिन्छ	blessing
ब्वति काये	–	भाग लिनु	to participate

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) क्वा:पा:द्यः तिंख्यलय् नं दु ।
- ख) बहा: बहा: पतिकं विहार दु ।
- ग) बरे छुइम्ह मचायात चीवर पुंकी ।
- घ) बरे छुइम्ह मचां प्यन्हु तक न्हय्खा छँ चा:हिला: भिक्षा फ्वनेमा: ।
- ङ) प्यन्हु लिपा मचायात विहारया दुज: दयेकी ।

२. क्वय् बियात:गु न्हयस:या लिस: बियादिसँ :

- क) बरे छुइगु धका: ग्व:दँ दइबलय् याइ ?
- ख) बरे छुइगु धका: सुयात याइ ?
- ग) बरे छुइम्ह मचायात छु छु तिसां तीकी ?
- घ) पँय्ति गन सुइकेगु याइ ?
- ङ) क्वा:पा:द्य:यात छु छायेका: दर्शन याकी ?

३. परियोजना ज्या : छिकपिनि थ:थिति वा ज:लाख:लाय् बरे छूगु स्वया: ब:चाहाकलं थुकिया विधि च्वयादिसँ व पासापित न्यंकादिसँ ।

क्रियाकलाप

बरे छुइधुकूपि मस्तयत् थ:गु अनुभव धायेकादिसँ । भिडियो क्लिप व किपा क्यना: थ्व ज्याखँ यायेत मा:गु थीथी ज्वलंयाबारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ । च्वय् बियात:गु खँत धायेकादिसँ । ब्वनेक्वथाय् बरे छुइगु नाटक याकादिसँ । नापसं च्वंगु विहारया भ्रमण याकादिसँ ।

3.3 इहिपा

सिकाइ उपलब्धि

इहिपाबारे बयान याचेफड्गु ।

(पाठ्यघन्टी ल्या: ६)

सृष्टिया चक्र न्ह्याकायंकेत सन्तान उत्पादन आवश्यक जुइ । सन्तान उत्पादनया निंतिं मिसा व मिजं इहिपा यायेमाःगु नं आवश्यक खः । छखा छेंया मिसामचा व मेगु छेंया मिजंमचा नापलाकाः उमि दथुइ इहिपा यानाः पारिवारिक जीवन न्ह्याकेगु समाजया परम्परा खः । हरेक समाजया इहिपा यायेगु थःथःगु हे चलन दइ । स्वनिगलय् च्वंपिं नेवाःतय् नं इहिपा यायेगु थःगु हे कथंया चलन दु ।

क) भन्चा धायेकेगु

इहिपा यायेत दकलय् न्हापां मिजंमचाया छेंपाखें मिसामचा मालेगु ज्या जुइ । मिसामचाया छेंय् मिजं पक्षया मनूत वनाः खँ ल्हाःवनी । थथे धाःवनीम्हेसित लमि धाइ । खँ क्वःछीत मिसामचाया जातः कयाहइ । ज्योतिषयाथाय् निम्हेस्यां जातः क्यनाः तू मतू स्वइ । तूसा इहिपाया साइत नापं बियाहइ । खँ मिले जूसा इहिपा यायेगु ज्याभवः न्ह्याकी ।

ख) ग्वय् बीगु

इहिपाया खँ पक्का जूगु चिंकथं मिजंया छेंनं मिसाया छेंय् ग्वय् छ्वइ । थुकिया अर्थ 'छिक्पिनि म्हाय्मचा जिमिन्ह जुल व जिमि काय छिमिन्ह जुल' धकाः बचं बीगु खः । मिसाया छेंय् मिजंपाखें हःगु ग्वय्ज्वलं दक्वं ब्वइ । मिसाया छेंया थाकुलि नकिनं मिजं खलःपाखें हःगु क्वतः कयाः म्हाय्मचायात सिन्हः तिकी । क्वतः लितछ्वयाः

ल्यंगु सिन्हः मिजंमचायात नं तिकावी । अथेहे ग्वय् यंकूगु सिसाबुसा व मरिचरि छगू भाग मिजंमचायात नं बी । थ्वकुन्हुनिसें निगू परिवारया दथुइ स्वापू दइ ।

ग) पय्नजा नकेगु

ग्वय् कायेगु ज्या लिपा मिसामचा बियाछवये छुं न्हि न्ह्यः स्याःन्याःपिं थःथितिपिंथाय् पय्नजा नकेगु चलन दु । मेथाय् मनकूसां पाजुपिंथाय् मनकुसे मज्यू । थुकी मिसामचायात सिन्हः तिकाः ख्येंसगं बियाः भ्वय् नकाहइ । थ्व मिसामचायात न्हूगु जीवनया निंतिं भिंतुना बीगु खः ।

घ) मिसाया छैय् भ्वय्

म्ह्याय्मचा पितवी न्ह्यः थःथिति, त्वाःबहाः, म्हस्यूतास्यूपिंत भ्वय् नकी । अबलय् भ्वय् वइपिसं म्ह्याय्मचायात क्वसः वा दां लःल्हाइ । भम्चां क्वसः वा दां तःपिंत प्यंगः प्यंगः ग्वय् बी । सतिक लाःपिं थःथितिपिंत भिगः ग्वय् लःल्हाइ ।

ङ) कल्या न्ह्याकेगु

मिजंया छैपाखें लँस्वः वये न्ह्यः सुथय् भम्चायात कल्यां न्ह्याके छवयेगु चलन दु । लमि व गुर्जु भौमचाया छैय् वनाः सिन्हः तिकाः ल्हातय् कल्या न्ह्याकी । मरिक्सिं निकःमरि लिकयाः आगंघः, दुगुघः निसें फुकि दाजुकिजापिंत इनी । सँ प्याकेबलय् थ्व मरिक्सिइ मेगु निकःमरि तनाः लित बियाछवइ ।

च) लँस्वः वनेगु

मिजंया छैपाखें थःथिति, त्वाःबहाः, पासापिं नापं बाजं थाकाः मिसाया छैय् वनी । अथे लँस्वः वनीपिंत नके-त्वंके यानाः मसला बियाः यंकी । पिहां वने न्ह्यः मूलुखाया जवंखवं निखें कलश, फुसय् घः वा पञ्चबुद्ध च्वकी । निखें जाःगु घः व उकी घःने धौ व अबिर ह्वलाः स्वानं

छाय्पियातइ । कायमचायात बांलाकाः, स्वांमाः क्वखायेकाः गाडीइ तयाः बाजं थानाः यंकी । लमिं पुतुग्वय् तयाः ह्याउंगु कापतय् प्वःचिनातःगु लीबाता, दूफांगा नापं ज्वनावनी । पुतुग्वय् धयागु भःभः धाःगु कापतय् ग्वय् निगः व छग्वः दां तयाः सुयातःगु दइ ।

छ) स्वयंवर व ह्वंकेगु

थःथःगु परम्पराकथं मिजं व मिसापाखेया पुरोहित च्वनाः इहिपा ज्याभवः न्ह्याकी । साइतकथं मिसाया अबुं म्थ्याय्या ल्हाः जिलाजया ल्हातय् तयाबी । थुकियात कन्यादान धाइ । अथेहे स्वांमाः, तिसा नं पालंपाः मिजनं मिसायात व मिसां मिजंयात क्वखायेकी । मिजनं मिसायात सिन्चा छायेकाबी । मिजंयात मिसां स्वकः चाःहिलाः अनियाइ । थ्व स्वयंवर खः । मिसा मिजं नापं तयाः छयं ल्वाकाः सिँफं लुकेगु व छगू हे थाय्भुइ निम्हं च्वनाः भ्वय् नकेगु याइ । थ्व ज्याभवःयात ह्वंकेगु धाइ ।

ज) म्थ्याय्मचा पितबीगु

म्थ्याय्मचा पितबी न्ह्यः मचाया जवय् सुकुन्दा च्याकाः ग्वय् सायेकेगु ज्या जुइ । स्याःपिं थःथितिपिसं उकुन्हु ग्वय् सायेकाः क्वसः बी । दकलय् लिपा मा-बौनं ग्वय् काइ । अनं लिपा मिसा मिजंयात नापं तयाः ख्येसगं बियाः थाय्भु नकी । नकेधुंकाः थाय्भु छ्वासय् वायेयंकी । बाजुम्हेस्यां भमचायात तुतिवर्गी न्ह्याकाबी । मचाया अबु, दाजु वा पाजुं लुकुछिनाः पिखालखुइ समाः यानातःगु गाडीइ स्वकः चाःहीकाः फ्यतुकी । मचायात माःगु वसःज्वलं व पुतुग्वय् दुगु बाता,

क्वसः दक्व नं बियाछ्वइ । मिसामचायात
बिचाः यायेत पासा छम्ह नं नापं वनी,
वयात समिलु धाइ । ख्वाःस्वयेकुन्हु जक
समिलु लिहां वइ ।

भ) भम्चाखँ

म्ह्याय्मचायात पित वीधुंकाः
लँय् दुवातय् गणेद्यःया न्ह्यःने निखलःया
पुरोहितपिं, सम्धिपिं नापं थःथितिपिनि
दथुइ खँल्हाबल्हा याइ । थुक्रियात
भम्चाखँ धाइ । मिसा पक्षं मिजं पक्षयात
थः म्ह्याय्मचा छगू थासं मेगु थासय्
यंकेत बिदा वी ।

ब) भम्चा दुकायेगु

मिजंया छँ थ्यनेवं पिखालखुइ मिसा
व मिजं निम्हेसितं थनाः पुजा याइ । उकी
नकिं व माजुम्हेस्यां सिन्हः तिकाः **सिँफं**
लुइ । अनलि भम्चायात छँ लक्ष्मी कथं
ताःचा लःल्हाना कलशं लः हायेकाः छँय्
दुकायेगु याइ ।

ट) ह्वंकेगु

भम्चा दुकायेधुंकाः पुरोहितं
निम्हेसितं (मिजंया खवय् मिसा तयाः)
ह्वंकी । निम्हेसितं छयं ल्वाकाः पाथिं
स्वकः तक **सिँफं** लुकी । छपाः थाय्भुइ
सब्जंब्ब नकी । नये सिधयेकाः थाय्भु
छ्वासय् वाये यंकी । भम्चायात छँजः,
थःथिति सकसितं म्हसीकेगु ज्या जुइ ।
भम्चां थःछँनं बियाहःगु ग्वय्वातां भिगः
भिगः ग्वय् म्हसीकः वःपित वी । वयां
लिपा निम्हेसितं खँसगं वी ।

ठ) लसता भव्य

भम्चा हयेधुंका: मिजंपाखें थःथिति, त्वाःबहाः, पासापिं सकसितं भव्य नकी । भवःभव्य जूसा भम्चित अय्लाः लुइकीगु चलन नं दु ।

ड) सँ प्याकेगु

भम्चा दुकाःगु प्यन्हु दुकुन्हु सुथय् सँ प्याकी । भम्चां म्ःल्ह्याः सँ मछ्यँसे च्वनी । थःछँपाखें छ्वयाहःगु कल्यामरि व समाः यायेगु ज्वलं तयाः कु छ्वयाहइ । थ्वकुन्हु कायमचां भम्चायात छायेपीगु ज्या यानावी ।

ढ) वंजला वनेगु

कायमचा व भौमचायात कुलद्यःयाथाय् दुचायेकाः द्यःया न्ह्यःने स्वक्वः तक सिंचा छायेकी । सिन्हः तिकी । अथेहे विशेष पीठ व योगिनी द्यःपिं व आगमय् वंजला पुजा वनेबलय् इहिपा याःपिंत किसली नं छायेकी । थुकिया अर्थ थ्व भौमचा नं आः थ्व कुलया दुजः जुल धकाः स्वीकृति ब्यूगु खः । नापं वंपिं सकस्यां चिपं थियाः लिहां वइ ।

ण) ख्वाःस्वः वनेगु

इहिपाया प्यन्हु दुकुन्हु भौमचाया थःछँ खलः व थःथितिपिं म्थ्याय्मचाया ख्वाःस्वः वनी । मिजंपाखें हःगु ग्वय् ज्वलनय् मेमेगु तनाः, वसः, समाःज्वलं नापं पुजा तयाः कु ज्वनावनी । ख्वाःस्वः वःपिंसं थकालिनिसें सुकुन्दाय् पुज्यानाः म्थ्याय्यात सिन्ह तिकाः वसः देछाइ । थ्व वसः पुनाः हाकनं फ्यतुकेहइ । बौनं कल्या त्वकाः वाइ न्ह्याकी । तिसां तीकाः दक्षिणा बी । अथेहे वःपिं मेपिंसं नं दक्षिणा बियाः ख्वाः स्वइ । ख्वाः स्वःवःपिं दक्वसितं ग्वाः व मसलाप्वः बियाः भव्य नकी ।

त) जिलाजं दुचायेकेगु

ख्वाः स्वयेगु ज्या धुंकाः म्थ्याय्मचा वा जिलाजं ससलय् वनी । जिलाजंया पासा छम्ह नं नापं वनी । ससलय् जिलाजंयात सिन्हः तिकाः वसः लःल्हाइ । ससःखलःयापिं म्हसीकेवलय् भिगः भिगः ग्वय् बी । ग्वय् कायेबलय् दां तयाः काइ । थ्वकुन्हु भव्य नकाः निम्हेसितं मसलाप्वः बियाः म्थ्याय्लिसे लित छ्वयाहइ ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः इहिपा याइगु पक्का जुलकि मिजं पक्षं मिसाया छँय् छु छ्वइ ?
लिसः इहिपा याइगु पक्का जुलकि मिजं पक्षं मिसाया छँय् लाखा छ्वयेगु याइ ।
- ख) न्ह्यसः ग्वय् यंकीबलय् मदयेकं मगाःगु ज्वलं छु खः ?
लिसः ग्वय् यंकीबलय् मदयेकं मगाःगु ज्वलं साइत पौ खः ।
- ग) न्ह्यसः ग्वय् यंकीबलय् मिसाया छँय् सु सु वनी ?
लिसः ग्वय् यंकीबलय् मिसाया छँय् लमि व मेपिं निम्ह स्वम्ह नं वनी ।

नेपालभाषा		नेपाली भाषा	अंग्रेजी
न्ह्याकेगु	–	अगाडि बढाउने	forwarding
धा:वनीम्हेसित	–	भन्न जानेलाई	person who is going to
न्हयच्याकी	–	अगाडि राख्छ	put it in front of
स्या:पिं	–	नजिकका	in nearly relation
ल्या: खाना:	–	गनेर	by counting
छज्व:	–	एकजोर	one pair
इनी	–	बाँड्छ	distribute
दूफांगा	–	दुलाहा दुलही बस्ने गाडीलाइ माथिबाट छोप्ने विशेष कपडा	special sheet of cloth which is covered in the roof of the just married car
अनि याये	–	ढोग्नु	bow down to the feet
चिप याकी	–	जुठो गराउँछ	lipped
लुकुंछिना:	–	पिठ्युँमा बोकेर	carrying in the back
पाथिइ	–	पाथिमा	the measuring vessel
खवय्	–	बायाँतिर	at the left
छायपीगु	–	सिंगार्नु	to decorate
तना:	–	थपेर	added
ब्वयेकी	–	प्रदर्शन गरिन्छ	demonstrate
ससलय्	–	ससुरालीमा	in laws house
ख्या:स्व:वने	–	मुख हेर्ने काम	program to see the face of the groom

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) मिसामचा चूलाकेगु ज्या पुरोहितं याइ ।
- ख) इहिपा धइगु मिसा व मिजंया परिवारया दथुइ स्वापू तयेगु खः ।
- ग) लँस्वः वनीगु सुथय् पाउजु न्ह्याकेगु चलन दु ।
- घ) स्वयंवरकुन्हु मिसामचायात मिजंमचाया ल्हातय् बीगुयात कन्यादान धाइ ।
- ङ) म्ह्याय्मचा पितबी धुंकाः गणेद्यःथाय् निखलकं च्वनाः खँल्हाबल्हा याइ ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) इहिपा धइगु छु खः ?
- ख) मिसामचा ल्ययेधुंकाः छु छु याइ ?
- ग) ग्वय् बीगुया उद्देश्य छु खः ?
- घ) लँस्वः वनीबलय् छु छु याइ ?
- ङ) ह्वंकेगु धइगु छु खः ? बःचाहाकलं च्वयादिसँ ।
- च) भन्चायात छँय् दुचायेके धुंकाः छु छु याइ ?
- छ) जिलाजं छाय् दुचायेकीगु खः ?
- ज) इहिपा याइबलय्या ज्याइवः छसिकथं शीर्षक जक च्वयादिसँ ।

३. परियोजना ज्या : इहिपा याइबलय् सुरुनिसँ छ्यलीगु ज्वलंया नां बुँदागत च्वयाः ब्वनेक्वथाय् ब्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

बुँदागत रूपय् ब्वथलाः मस्तय्त ब्वंके बियादिसँ । वहे कथंया ज्वलं भ्वंकुचाय् च्वकाः पुचलय् ब्वथलाः नाटक याकादिसँ । दसुकथं ग्वय् बीबलय् - ग्वय् बीगु ज्याइवः याकेत मरि, सिसाबुसा ज्वलं, वसः, सिन्हःमू आदि तयाः छम्ह मिसामचायात म्ह्याय्मचा भाःपियाः पुजाभः कयाः सुकुन्दा पुजा याकाः म्ह्याय्मचायात थकालिनिसँ सिन्हः तिकेगु याकादिसँ । अथेहे दक्व बुँदायागु छसिकथं नां धायेकेगु कासा याकादिसँ । बुँदागत रूपय् यायेमाःगु ज्याय् स्वाःपि मनूतय्गु ज्या ध्वाथुइकादिसँ । ज्याइवः छसिकथं यायेमाःगु खँय् खँल्हाबल्हा यानादिसँ । थीथी बुँदाया भिडियो क्लिप्स व किपा क्यनाः अभ स्पष्ट याकादिसँ ।

४.१ पीठ व अजिमा घः

४.१.१ पीठ

सिकाइ उपलब्धि

पीठ व अजिमा घःयाबारे बयान चायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः ३)

मसान नापनापं गंछि, घःपिं दइगु थाय् पीठ खः । मसानय् सीम्ह सिथं यंकाः लिहां वयाः पीठ दर्शन यायेमाः । अथेतुं धार्मिककथं खुसिया दोभानय् म्वःल्हुयाः पीठ दर्शन यायेमाः धाइ । थथे पीठ दर्शन यात धाःसा पुण्यलाइ धाइ । मोहनबलय् नवरात्री वनेगु धकाः तीर्थ तीर्थय् म्वःल्हुया पीठ दर्शन यायेगु चलन दु । थथे यातकि सिद्धी प्राप्त जुयाः म्हय् ल्वय् दइ मखु धयागु विश्वास दु । पीठय् देगः दुसां घःया मूर्ति दइ मखु, ल्वहंया घः जक दइ । पीठय् घःपिं गंछिं दइ । मिसामचा यंलाज्वःछि, यंलासेवा धकाः पीठ पीठय् पुजा यायेत वनी । मिसामचातय् पुजा यायेगु स्यनेगु नितिं यंलाज्वःछि पीठ पुजा याकेत छवयेगु याइ । मांपिसं पुजा यायेत माःगु ज्वलं तयाः बियाछवयेगु याइ । नेवाःतय् चःःपतिकं पीठय् पुजा यानाः चःःपुजा यायेगु चलन नं दु ।

४.१.२ अजिमा द्यः

अजिमा द्यः मिसाम्ह द्यः खः । यें देय्यात रक्षा यायेगु कथं अजिमा द्यःपिं छ्वाःख्येरं दयाच्चंगु खः । उकिं अजिमा द्यः रक्षा याइम्ह द्यः खः । मचा बुसानिसें मचायात जंक्व मयाःतले छ्वास अजिमां रक्षा याइ धाइ । मचाजंक्व धुंकाः भिनिदँ तक स्वयम्भूया हारती मांमं रक्षा याइ धाइ । हारती मांयात स्वयम्भूया अजिमा द्यः नं धाः । छ्वास अजिमा त्वाःत्वाल्य हे दु । तःकइ वःसा रक्षा याइम्ह सितला अजिमा खः । थाय् थासय् आपालं अजिमापिं दु ।

शीथी थासय् च्वापिं अजिमा द्यःपिनिगु नां थथे दु :

१.	स्वयम्भूया हारती अजिमा	७.	कालमोचनया द्रुला अजिमा
२.	कंगया कंग अजिमा	८.	भद्रकालीया लुंमधि अजिमा
३.	मैतीया मयूति अजिमा	९.	न्यतया न्यतमरु अजिमा
४.	लुतिया लुति अजिमा	१०.	टंकेश्वरया तकति अजिमा
५.	लहुतिया प्याःथ्वं अजिमा	११.	फिब्व ख्यःया फिब्व अजिमा
६.	टेकुया नै अजिमा	१२.	केलत्वाःया लुचुभुलु अजिमा

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः स्वनिगल्य गुबल्य पीठपुजा यायेगु चलन दु ?
लिसः स्वनिगल्य चःःहेकुन्हु पीठपुजा यायेगु चलन दु ।
- ख) न्ह्यसः गंछि धयागु छु खः ?
लिसः गंछि धयागु द्यःपिनि परिवार धाःगु खः ।
- ग) न्ह्यसः यें देय्यात सुनां रक्षा यानातःगु दु ?
लिसः यें देय्यात अजिमा द्यःपिसं रक्षा यानातःगु दु ।

सुंगवः धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
म्वःलहुयाः	—	नुहाएर
मह्य ल्व्य	—	शरीरमा रोग
ल्वहंया	—	ढुंगाको
त्वाःत्वाल्य	—	टोलटोलमा

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) पीठ दर्शन यात धा:सा पुण्य लाइ ।
- ख) मोहनिबलय् नवरात्री वनेगु धका: गुम्ह द्य:पिंथाय् वनी ।
- ग) मिसामचा यंलाज्व:छि यंलासेवा धका: पीठय् पुजा वनी ।
- घ) अजिमा द्य: रक्षा याइम्ह द्य: ख: ।
- ङ) छ्वास अजिमा गनं मदु ।

२. क्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) दीप नापसं छु दइ ?
- ख) पीठय् मिसामचात छु या:वनी ?
- ग) यंलासेवा धयागु पुजा गज्या:गु पुजा ख: ?
- घ) अजिमा द्यवं येँ देय्यात छु यानात:गु दु ?
- ङ) त्वा:त्वाल्य् दुम्ह अजिमायात छु अजिमा धाइ ?

३. परियोजना ज्या :

मोहनिबलय् नवरात्री वनेगु धका: गन गन तीर्थय् पीठ दर्शन या:वनीगु ख: ? न्यनेकने याना: च्वया: ब्वनेक्वथाय् ब्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

पीठ व अजिमा द्य:या बारे च्वय् बियात:गु खँत ब्वंके बियादिसँ । पीठ दर्शन यातकि भीत छु फाइदा जुइ खँल्हाबल्हा यानादिसँ । अथेहे अजिमा द्य:या महत्व भीगु जीवनय् छु दु धका: खँल्हाबल्हा याकादिसँ । येँ देय् दुने दुपि अजिमा द्य: पिनिगु नां च्वकेगु कासा म्हितकादिसँ । ब्वनेकुथिं सतिक ला:गु पीठ व अजिमा द्य:या थाय् भ्रमण याकादिसँ ।

४.२ वास्याः घः, ठ्हय्पि अजिमा व त्वरः अजिमा घः

सिकाइ उपलब्धि

वास्याः घः, ठ्हय्पि अजिमा व त्वरः अजिमा घःया बारे बयान चायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः ५)

४.२.१ वास्याः घः

वा स्याःगु लंकाबीम्ह घःयात वास्याः घः धाइगु खः । थ्व घः दुगु थाय्यात बांगेमुढा नं धाः । थाय्मरु नं धाः । थाय्मरुइ च्वंगु दबू नापसं तःग्वःगु सिँइ ध्यवा तयाः नकिं जक तानातःम्ह घः दु । सुयां वा स्यात धाःसा उम्ह घःयाथाय् सिँ ध्यवा तयाः नकिं तानाबिलकि वा स्याःगु लनी धाइ । नेवाःतय् थीथी ल्वय् लंकाबीपिं थीथी हे घःपिं दु । वास्या घःयात नं छम्ह ल्वय् लंकीम्ह घःकथं काइ ।

४.२.२ म्हय्पि अजिमा

म्हय्पि अजिमाया देगःया स्थापना ५००० दँ न्ह्यः लिच्छविकालय् जूगु अनुमान दु । यँयात रक्षा यानातःपिं अजिमापिं मध्ये उत्तर दिशाय् च्वंम्ह अजिमा म्हय्पि अजिमा खः । म्हय्पि अजिमाया नामं हे उगु थाय्या नां म्हय्पि जूगु खः । सुं घःया मूर्ति स्यन व उम्ह घः दयेकेत चा माल धाःसा म्हय्पिया चा कयाः म्ह ज्याइगु खः । घःया म्ह ज्याइगु चा दुगु थाय्याम्ह जूगुलिं थ्व घःयात म्हय्पि अजिमा धाःगु खः । गुं च्वय् च्वंम्ह जूगुलिं थ्व अजिमा घःया थाय् वनेत त्वाथः गयाः वनेमाः । थ्व थासय् छचाःखेरं सिमा दु । सतः व फल्चा नं दु । दँय्दँसं ल्हुति पुन्हिबलय् थ्व घःया जात्रा जुइ । थ्व घःयात ज्ञान, सीप, शिक्षा व धनधान्यया प्रतीककथं हना वयाच्वंगु दु ।

४.२.३ त्वरः अजिमा (टुंडाल देवी)

नरःया द्यःपिं मध्ये छम्ह द्यः त्वरः अजिमा नं खः । त्वरः अजिमायात टुंडाल देवी नं धाः । थौकन्ह्य् थ्व द्यःया देगः चण्डोल्य् लाः । त्वरः द्यः नेवाःतय्सं पीठ द्यःकथं कयातःम्ह खः । द्यःया देगः कलात्मक प्यागोडा शैलीया स्वतँजाःगु देगः खः । पीठ जूगुलिं द्यःया आकार मजुसे ल्वहंया ग्वःग्वःया गंछि द्यःपिं दुगु खः । मूल द्यः ल्वहंया ग्वःग्वः जूसां ल्वहंया द्यःया च्वय् थीथी रूप दुपिं द्यःपिं दयेकातःगु दु । आपालं द्यःपिं नापनापं पुलांगु अभिलेख नं दु । लिच्छविकालिन चैत्यनिसं थौकन्ह्य् तिनि दयेकातःपिं द्यःपिं नं दु । थन सतः, फल्वा नापनापं पार्क नं दु । नरःया पुखुलिइ तिसा मालेगु जात्रा जुइवल्य् थ्व द्यःयात खतय् तयाः जात्रा याइ । नःक्वाः (नुवाकोट) भगवती, नंसाः (नक्साल) भगवती व त्वरः अजिमा स्वम्ह तःकेहें धकाः धाइ । थ्व द्यःयात सत्य व भाग्यया द्यः भाःपियातःगु दु ।

न्ह्यसः लिसः

क) न्ह्यसः वास्याः द्यः छुकियाम्ह द्यः खः ?

लिसः वास्याः द्यः सिँयाम्ह द्यः खः ।

ख) न्ह्यसः म्हुय्पि अजिमायाथाय् च्वंगु चा छु छु यायेत छ्यली ?

लिसः स्वनिगःया थीथी शक्तिपीठय् याइगु पुजाया नितिं दयेकीगु हवनकुण्ड व थीथी धार्मिक ज्याया नितिं नं थनयागु चा यंकाः बँ थिलेगु याइ ।

ग) न्ह्यसः त्वरः अजिमाया जात्रा न्ह्याइगु दिंकुन्हु दकलय् न्हापां छु याइ ?

लिसः त्वरः अजिमाया जात्रा न्ह्याइगु दिं चैत्रशुक्ल द्वादशिकुन्हु नरःया दबूनापं विधिवत् पुजा यानाः यःसिं थनाः जात्रा शुरु जूगु संकेत बी ।

सँग्तः घुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
लंका बीगु	निको पार्ने	heal
तःग्वःगु सिँइ	ठूलो मुढामा	big log
ध्यबा	सिक्का	coin
नकिं	किला	nail
चा	माटो	soil
त्वाथः	सिँडी	step
मायेकेगु	खोज्ज लगाउने	search
तताकेहें	दिदीबहिनी	sisters

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) वा स्याइबल्य् वास्या:द्य:यात भागी यातकि वा स्या:गु लनी धाइ ।
- ख) वा स्या:गु लंकेत नकिं तायेमा: धाइ ।
- ग) दैय्दँसं ल्हुति पुन्हिबल्य् म्हय्पि अजिमाया जात्रा जुइ ।
- घ) त्वर: द्य: पीठ द्य: नं ख: ।
- ङ) नर:या जात्राय् तिसा मायेकेगु धका: त्वर: अजिमायात खतय् तया: जात्रा याइ ।

२. क्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) नेवा:तय्सं वा स्यातकि छु यायेगु चलन दु ?
- ख) म्हय्पि अजिमा द्य:या चा छु यायेत मनूतय्सं यंकी ?
- ग) म्हय्पि अजिमा छुकिया प्रतीक ख: ?
- घ) तिसा मालेगु जात्रा गन जुइ ? व थुबल्य् सुयागु जात्रा जुइ ?
- ङ) त्वर: अजिमा छुकिया द्य: ख: धाइ ?

३. परियोजना ज्या : वास्या: द्य:या महत्वबारे न्यनेकने याना: च्वसु च्वयादिसँ । म्हय्पि अजिमाया चाया महत्व गुलि दु थँजिपिके न्यनेकने याना: धल: दयेकादिसँ । तिसा मालेगु जात्राया बारे छिं स्यूगु खँ च्वया: ढवनेक्वथाय् प्रस्तुत यानादिसँ ।

क्रियाकलाप

मस्तय्त वास्या: द्य: व त्वर: अजिमा द्य:या भ्रमण याकादिसँ । म्हय्पि अजिमाया महत्वबारे थीथी च्वसु बंके बियादिसँ । म्हय्पि अजिमाया भौगोलिक स्वरूप नापं ऐतिहासिकताया बारे अनयापि पुजारी नापं दुज:पिलिसे खँल्हाबल्हा याकादिसँ ।

8.3 प्यम्ह भगवती

सिकाइ उपलब्धि

प्यम्ह भगवती (पलाञ्चोक, नाला, नंसा: व शोभा भगवती) या बारे बयान चायेफइगु ।

(पाठ्यघण्टी ल्या: ४)

नेवा:तय् प्यम्ह भगवतीयात नं हनेगु परम्परा दु । भगवती शक्तिया देवी ख: । भगवती मिसाम्ह द्य: ख: । शक्ति उपासनाया निंतिं पुजा याइम्ह द्य: ख: । मोहनिबलय् शक्तिपीठ पुजा यायेगु परम्परा दु । भगवती आपालं दुसां प्यम्ह भगवती नांजा:पिं ख: ।

- १ पलाञ्चोक भगवती
- २ नाला भगवती
- ३ नंसा: भगवती
- ४ शोभा भगवती

थ्व प्यम्हं भगवती छम्ह हे कलाकारं दयेकूगु धका: धाइ । पलाञ्चोक भगवती तसकं बांला:गुलिं उम्ह कलाकारं हानं मेम्ह द्य: दयेकी धका: वयागु जवगु ल्हा: पालाबिल धाइ । अनं लिपा नाला भगवती दयेकल । उम्ह भगवती नं तसकं बांला:गुलिं जुजुं कलाकारया देपागु ल्हा: नं पालाबिल । अजं तुतिं जक नंसा: भगवती दयेकल । व नं तसकं बांला:गुलिं हाकनं मेम्ह दयेकी धका: कलाकारयागु जवगु तुति ध्यनाबिल । कलाकारं कलाकारिताय् दुना: हानं मेम्ह भगवती शोभा भगवती देपागु तुतिं जक दयेकल । व नं तसकं बांला:गुलिं कलाकारया देपागु तुति नं ध्यनाबिल ।

कलाकारं थुलि दुख सिया: दयेकात:पिं थुपिं प्यम्ह भगवती मध्ये दकलय् न्हापां दयेकूम्ह पलाञ्चोक भगवती दकलय् बांला: । कलाकारिता उलि हे बांला:सां भचा भचा यायां म्हो जुजुं वना: दकलय् लिपा दयेकूम्ह शोभा भगवती तुलनात्मक रुपं म्हो जक बांला:म्ह जुल । प्यम्ह भगवती प्यंगू हे थासय् देग: दयेका: थापना यानात:गु दु । प्यम्हं भगवती ल्वहँतय् ज्याना: दयेकात:पिं द्य:पिं ख: ।

व्हयसः लिसः

क) न्हयसः पलाञ्चोक भगवतीया बारे छिं स्यूगु खँ च्वयादिसँ ।

लिसः काभ्रेपलाञ्चोक जिल्लाया दकल्य् तःधंगु देगः धयातःगु नित्तँ दुगु देगः दुने पलाञ्चोक भगवती दु । श्व छगू मिटर हाकःगु हाकुगु ल्वहँतय् कियातःम्ह द्यः खः । द्यःयात यक्व तिसां तिइकातःगु दु । च्वय् बियातःपिं भगवती द्यःपिं मध्ये दकल्य् तःधिकःम्ह तता पलाञ्चोक भगवती खः । श्व द्यःया खःजात्रा दँय्दँसं निक्वः मोहनिया एकादशी व वैशाख पुन्हिकुन्हु याइ ।

ख) न्हयसः नंसाः भगवतीया बारे छिं स्यूगु खँ च्वयादिसँ ।

लिसः यँया नक्सालं सानो गौचरण वनेगु दुवाःया कुनय् दक्षिण स्वःगु स्वर्ते दुगु प्यागोडा शैलीया देगः दुने नंसाः भगवतीया मूर्ति दु । श्व मूर्तिया क्वय्, जवय्, खवय् चिधिकःपिं सिंह, गणेशया मूर्ति दु । न्हयःने च्वंगु मण्डपयात भैरव नालातःगु दु । देगःया तुनाःसिँइ अष्टमातृका गण कियातःगु दु । दँय्दँसं पाहांचःःहेबलय् श्व द्यःया जात्रा याइ । उबलय् श्व द्यः नापनापं लाल गणेद्यः व गोसा गणेद्यःया नं जात्रा याइ ।

ग) न्हयसः यँ देय्या गन शोभा भगवती दु ? श्व द्यः प्यम्ह भगवती मध्ये गुम्ह खः ?

लिसः यँ देय्या विष्णुमति खुसि सिथय् बिज्यासः थ्यने न्हयः शोभा भगवती दु । प्यम्ह भगवती द्यः मध्ये श्व दकसिबें चिधिकःम्ह द्यः खः ।

खँगवः धुकू

नेपालभाषा		नेपाली भाषा	अंग्रेजी
बांलाःगु	–	राम्रो	beautiful
ल्हाः	–	हात	hand
तुति	–	खुट्टा	leg
न्हापां	–	सबभन्दा पहिले	at the first
ल्वहँतय्	–	ढुंगामा	in the stone
हाकुगु	–	कालो	black
तःधिकम्ह	–	जेठी	eldest
चिधिकम्ह	–	कान्छी	youngest

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) शक्तिया देवी भगवती खः ।
- ख) यक्व भगवती मध्ये पलाञ्चोक भगवती यँ देय् दुने लाः ।
- ग) दक्वं भगवतीया मूर्ति छम्ह हे कलाकारं दयेकूगु खः धाइ ।
- घ) पलाञ्चोक भगवती तसकं बांलाःगुलिं जुजुं कलाकारया जव ल्हाः पाला बिल धाइ ।
- ङ) दकसिबे लिपा यँया शोभा भगवती दयेकल धाइ ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) भगवती छुकिया निंतिं पुजा याइम्ह छः खः ?
- ख) प्यम्ह भगवती मध्ये नाला भगवती गुम्हम्ह भगवती छः खः ?
- ग) प्यम्ह भगवती मध्ये शोभा भगवती गुम्हम्ह भगवती छः खः ?
- घ) दँय्दँसं पलाञ्चोक भगवती छःया जात्रा गुबलय् याइ ?
- ङ) दँय्दँसं नँसा भगवतीछःया जात्रा गुबलय् याइ ?

३. परियोजना ज्या : न्यनेकने यानाः प्यम्ह भगवती छःपिनिगु बनावट नापं महत्वबारे च्वसु च्वयादिसँ । छिगु ब्वनेकुथिं सतिक लाःम्ह भगवती छःया अवलोकन यानाः छःया बनावटबारे च्वयादिसँ । थुकिया महत्वबारे जःलाखःलायाके न्यनेकने यानाः च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

भिडियो क्लिप व किपा क्यनाः थीथी भगवती छःपिनिगु बनावटबारे खँल्हाबल्हा यानादिसँ । भगवती छःपिनिगु किपा च्वकादिसँ । ब्वनेक्वथाय् मिसामस्तय्त भगवती छः भापियाः भ्वँतय् नां च्वयाः न्ह्यःने ब्वयादिसँ ।

8.8 राम मन्दिर (बत्तीस पुतली), श्रीघः व न्हूघः

सिकाइ उपलब्धि

राम मन्दिर (बत्तीस पुतली), श्रीघः व न्हूघःया बारे बयान यायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः २)

४.४.१ राम मन्दिर (बत्तीस पुतली)

रामायण दुने च्वंपिं मू पात्रत तयाः दयेकातःगु देगः राम मन्दिर खः । येंया रामघाटय् राम, लक्ष्मण, सीता व हनुमान तयाः राम मन्दिर दयेकातःगु दु । कोहितिइ नं राम मन्दिर दु । अथे हे बत्तिस पुतलीइ नं राम मन्दिर दु । तजाःगु गुंया च्वकाःय् लानाच्वंगु थ्व ऐतिहासिक, धार्मिक व सांस्कृतिकतां जाःगु देगलय् रामनवमी व सीताजयन्तीबलय् थन भक्तजनपिं ग्वाःग्वाः हे वइ । थन राम, सीता, लक्ष्मण, भरत, सत्रुध्न व हनुमानया नं मूर्ति दु । देगःया प्यंगू कुनय् गणेश, सूर्य, दुर्गा व महाद्यःया मूर्ति दु । न्ह्यःनेसं पूर्वपाखे हनुमानया मूर्ति तयातःगु दु ।

लिच्छविकालया यक्व हे कलाकृति थन दु । देगःया दुने रामायणया पात्रत व बाखंयात न्ह्यव्वयातःगु दु । थ्व देगःलिसे स्वापू दुगु छगू धाःपू थथे दु :

भारतया जुजु विक्रमादित्यया न्यायप्रणाली कमजोर जूगुलिं अप्सरातय्सं वहःयागु सिंहासन थ्वहे गुँइ लहानाबिल । अबलय्निसें अन्यायय् लाःपिं मनूत थन वयाः न्याय फ्वंवइगु व अन साजवाःतय्सं न्याय बीगु जुयाच्वन । थ्वहे बाखंया लिधंसाय् देगःया मू क्वथाया गुम्बजया क्वय् अप्सरारूपी स्वीनिम्ह (३२) लापाचाया आकृति अंगलय् च्वयातःगु दु । थ्वहे स्वीनिम्ह (बत्तीसम्ह) लापाचाया नामं थ्व थाय्या नां बत्तीसपुतली जूगु खः ।

४.४.२ सीघः (श्रीघः) व न्हूघः

यें देय्या थाय्थासय् ल्वहंया घः दयेकाः परिपूर्णताया प्रतीकया रूपय् स्वनातःगु दु । वहे घःया नामं हे थाय्या नां नं जुयाच्वंगु दु । घःयात अन्नपूर्णया प्रतीकया रूपय् कयातःगु दु । घःनाप स्वानाः दयाच्वंगु थीथी थाय् थुकथं दु :

क) नवघट (नःघः)	-	नःघलय्
ख) वंघः	-	वंगलय्
ग) किलाघः	-	किलागलय्
घ) सीघः (श्रीघः)	-	सीघलय्
ङ) न्हूघः (लहूघः)	-	जैशीदेगः नापसं
च) त्यंघः	-	त्यंगलय्
छ) असंया अन्नपूर्ण घः	-	असनय्

थुपिं फुक्कं घःयात द्यः भाःपाः पुजा यानावयाच्चंगु दु । तर दकलय् न्हापां असंया अन्नपूर्ण घः वहःयागु खः । थन ल्वहंया घःयात वहःलं भुनातःगु दु । ल्वहंया घः गनं छगः जूसा गनं स्वंगः, न्यागः घःया रुपय् नं दु । थुपिं दक्वं घःयात आ नं सुरक्षित रुपं तयातःगु खनेदु ।

न्ह्यसः लिसः

क) न्ह्यसः राम मन्दिर देगः छु शैलीं दयेकातःगु दु ?

लिसः राम मन्दिर गुम्बज शैलीं दयेकातःगु दु ।

ख) न्ह्यसः राम मन्दिर देगः लिच्छविकालीन जूसां लिपा सुनां श्व रुपय् स्थापना याःगु खः ?

लिसः राम मन्दिर देगः लिच्छविकालीन जूसां लिपा वि.सं. १९२८ य् कर्णेल सनकसिंह टण्डनं श्व रुपय् स्थापना याःगु खः ।

ग) न्ह्यसः अन्नपूर्ण घःयात गन तयातःगु दु ?

लिसः अन्नपूर्ण घःयात देगःया दुने असनय् तयातःगु दु ।

खंयः घुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
ग्वाःग्वाः	धेरै संख्यामा	many
लापाचा	पुतली	butterfly
ल्वहंया	ढुंगाको	of stone

१. पायुछि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) रामनवमीकुन्हू रामया जन्मन्हि खः ।
- ख) बत्तीस पुतलीया राम मन्दिरया च्यागू कुनय् थीथी छःपिं तयातःगु दु ।
- ग) बत्तीस पुतलीया राम मन्दिरय् वनेत यक्व त्वाथः गयेमाः ।
- घ) सीघः विहारया दुने सीघः दु ।
- ङ) न्हूघः ल्वहंयागु घः खः ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) बत्तीस पुतलीया राम मन्दिर गन दयेकातःगु दु ?
- ख) बत्तीस पुतलीया राम मन्दिरय् गन थीथी छःया देगः दयेकातःगु दु ?
- ग) बत्तीस पुतलीया राम मन्दिरया गुखेपाखे हनुमानया मूर्ति तयातःगु दु ?
- घ) यें देय्या सीघः छु थासय् लाः ?
- ङ) यें देय्या न्हूघः छु थासय् लाः ?

३. परियोजना ज्या : बत्तीस पुतली राम मन्दिरया बारे पुजारी व भक्तजनपिलिसे न्यनेकने यानाः थुकिया बारे च्वसु च्वयादिसँ । सीघः व न्हूघःया ऐतिहासिकता व महत्वबारे न्यनेकने यानाः च्वसु च्वयादिसँ । ब्वनेक्वथाय् प्रस्तुत यानादिसँ ।

क्रियाकलाप

क्वय् बियातःगु खँत ब्वंकेबियादिसँ । बत्तीस पुतली राम मन्दिर, सीघः व न्हूघःया भ्रमण याकादिसँ । थुकिया बारे च्वसु च्वयेगु धेंधेंबल्लाः कासा याकादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

कँय्कःमिचा ज्याबारे बयान चायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः ४)

कँय्कःमि

कँय्कःमि नेवाः खः । कँस धयागु कँय् खः । कँय्यागु ज्या याइम्ह कँय्कःमि खः । थौकन्हय् उमित कंसकार वा कसाः धाइ । कँय्खला, कँय्बाता, करुवा, कँय्देमा, थापिं, स्वमा, अन्ति आदि कँय्कःमितय्सं दयेकी । कँय् छताजि ख्वातुगु धातु खः । कँय्यागु थलय् क्वाक्क नयेदइ ।

इहिपाबलय् म्ह्याय्मचा पितवीकुन्हु मलेजुं भिंचायात कँय् देमाः क्वसः बी । गनं गनं माजुम्हं कँय्बाताय् दुगु ह्याउंथ्वं भम्चाया तुति सिकाः भम्चा लसकुस याइ । मचाबूम्हेसित कँय्बाताय् तयाः जा नकी । कँय्खलाय् क्वातिवासः त्वंकी । थ्व छगू येँ देय्या बिस्कंगु तजिलजि खः । कँय्कःमि अर्थात् कसाः जातयापिं हनेबहपिं नेवाः व्यक्तित्वपिं नं दु । वय्कःपिं योगवीर सिं कसाः, दयावीर सिं कसाः, प्रेमबहादुर कसाः, तेजरत्न कसाः, मणिहर्ष कसाः आदिपिं खः ।

न्ह्यसः लिसः

क) न्ह्यसः कँय्कःमिं छुकियागु थलबल दयेकी ?

लिसः कँय्कःमिं कँय्यागु थलबल दयेकी ।

ख) न्ह्यसः कँय् गज्याःगु धातु खः ?

लिसः कँय् ख्वातुगु धातु खः ?

ग) न्ह्यसः नसाज्वलं कँय्यागु थलय् छाया नइ ?

लिसः कँय्यागु थलबल ताउत क्वानाच्चनी, उकिं कँय्यागु थलय् नसाज्वलं तयाः नइ ।

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
कँय्	काँस	bronze
क्वाक्क	तातो गरी	heat
क्वसः	दाइजो	present
थःगु	आफ्नो	own

याज्या

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) कँय्कःमिं लुँयागु ज्या याइ ।
- ख) कँय् सालुसे च्वंगु धातु खः ।
- ग) कँय्यागु थलबल ताउत क्वाइ ।
- घ) कँय्कःमिंतय्त कंसाकार नं धाइ ।
- ङ) अन्ति नं कँय्कःमिं दयेकी ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) कँय्कःमि सु खः ?
- ख) कँय्कःमिं छु ज्या याइ ?
- ग) कँय्कःमियात मेगु खँग्वलं छु धाइ ?
- घ) मचाबूम्हेसित छुकी तयाः जा नकी ?
- ङ) माजुम्हं कँय्बाताय् छु तयाः भन्चायागु तुति सिकी ?

३. परियोजना ज्या : थलबल पसलय् वनाः कँय्या थीथी ज्वलंया नां च्वयाः ब्वनेक्वथाय् प्रस्तुत यानादिसँ ।

क्रियाकलाप

मस्तय्त फयांफत्तले अप्वः कँय्या ज्वलं क्यनाः नां धायेकादिसँ । अज्याःगु ज्वलं त गन गन दु व छु छु यायेत छ्यली, खँल्हाबल्हा याकादिसँ । थज्याःगु ज्वलं दयेकेगु ज्या सुनां याइगु खः खँल्हाबल्हा यायां च्वय् च्वंगु खँत ब्वंकाः धायेकादिसँ । कँय्कःमिया ज्यासः अवलोकन याकाः ज्याभः व मेमेगु ज्वलंया नां च्वकादिसँ । ज्वलंया नां व ज्या थुइकादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

छँजःया म्हसीकाबारे बयान याचेफड्गु व रीतिथितिया बारे बयान याचेफड्गु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः १०)

६.१ छँजः म्हसीका

छँजःयात परिवार नं धाइ । छँजलय् बाज्या-अजि, तःबाः-तःमां, कका-काकि, निनि, दाजु-तताःजु (पीभत), केहें, तता वा किजापिं दइ । अथे हे माजु-भौ, तताजु-केहेंभत, दाजुभत-किजाभत, छय्, छुइ आदि दइ । छँजः दुने छम्हेस्यां मेम्हेसित ग्वाहालि याइ । सकलें जानाः ज्या याइ । सुं म्हंमफुत धाःसा अस्पतालय् क्यनेयंकी । मलंतले सुसाःकुसाः याइ । दुःखसुखया खँ ब्याइगुलिं न्ह्यइपुसे च्वनी ।

‘मां-अबु व इमि मचाखाचा जक’ धायेत माचाछि धाइ । छँजःपिं सकलें धायेत ‘भ्वछि’ धाइ ।

६.२ रीतिथिति

भीसं भीगु रितिथिति न्हिन्हं पालना यायेमाः । सुथन्हापां दनाः वसिबँ पुइमाः । पिखालखुइ बँ थिलेमाः । फुसा म्वःलहुइमाः, मफुसा खाः सिलेमाः । नीलः कायेबलय् ल्हाःतुति सिलाः नसला कायेमाः । पुजाभः तयाः छः पुज्यायेमाः । छःकुथिइ वनेबलय् नसला कयाः वनेमाः । छइके वनेमाः । छः भागि यायेबलय् लाकां त्वःतेमाः । क्वथा पिने लाकां त्वःतेमाः । भुतुलिइ वा बैगलय् लाकां न्ह्याये मज्यू । छँय् दुहां वने न्ह्यः ल्हाः तुति सिलेमाः । जा नये न्ह्यः बँ पुइमाः । मांअबु मदुपिसं जा नये न्ह्यः बौ बीमाः । छुं नये न्ह्यः छः छानाः जक नयेमाः । जा नयेसिधयेवं चिप ल्यंकेमत्यः धाइ । थलबल दक्वं उकुन्हु हे सिलेमाः ।

गुरुबाः, गुरुमां, छःबाज्या नापलाइबलय् भागि याये वा ज्वजलपा यायेमाः । भौमस्तय्सं थँजिपिंत भागि याये ति धायेमाः । थथे थँजिपिंत हनाबना तयाः चीधीपिंत माया यायेमाः । थुकथं भी पुर्खापिसं दयेका थकूगु रीतिथिति दुने वैज्ञानिकता खनेदु ।

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) छँजल्य् छम्हेस्यां मेम्हेसित ग्वाहालि याइ मखु ।
- ख) सुं म्हंमफुत धा:सा अस्पताल्य् क्यनेयंकी ।
- ग) भौमस्तयसं थँजिपित भागि याये ति धायेमा: ।
- घ) छुं नये न्ह्य: छ:यात छायेमा: ।
- ङ) भीगु रीतिथिति दुने वैज्ञानिकता खनेदु ।

२. च्वय् बियात:गु न्ह्यस:या लिस: बियादिसँ :

- क) छँज: धयागु छु ख: ?
- ख) छँजल्य् सु सु दइ ?
- ग) माचाछि धायेबल्य् सु सु दइ ?
- घ) सुथन्हापां दना: छु यायेमा: ?
- ङ) थ:स्वया: थँजिपित छु यायेमा: ?

३. परियोजना ज्या :

- क) छित: गजा:गु छँज: य:, उकिया दुने सु सु दइ धल: दयेकादिसँ ।
- ख) भी पुर्खापिसं दयेका थकूगु रीतिथिति दुने वैज्ञानिकता दु धइगु खँ न्यनेकने याना: च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

१. ब्वनामितयत् थ:गु छँय् सु सु दु धका: नां च्वका: म्हसीके बियादिसँ । सुनां सुनां सुयात हनाबना व माया यायेमा: धका: छँज:पिनिगु नां च्वकादिसँ । च्वय् बियात:गु खँत ब्वनामितयत् ब्वंके बिया: धायेकादिसँ । भिम्ह मस्तयत् न्ह्य:ने स:ता: छँज: भा:पिया: भ्वँतय् बाज्या, अजि, त:बा:, त:मां आदि च्वया: कमिजय् कताकादिसँ । सुनां सुयात हनाबना व माया यायेकथं छु यायेमा: धायेकादिसँ । मेपि मस्तयत् पाय्छि जू मजू स्वकादिसँ ।
२. अथेहे ब्वनामितयसं थ:गु सिबे पिने याना वयाच्वंगु रीतिथितिबारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ । च्वय् बियात:गु रीतिथितिबारे खँत ब्वंका: धायेकादिसँ । मस्तयगु प्यंगू पुच: दयेका: सुनां उप्व: रीतिथितिया खँत च्वयेफइ धँधँबल्ला: कासा यानादिसँ ।
३. थ्व पाठय् छँज:या ज:पिनि थ:थ:गु स्थिति सीका: न्ह्यइपुक च्वनेमा:गु व उकिया निति मस्तयगु थ:गु कर्तव्य नापं मस्तयसं यायेमा:गु रीतिथिति व्यवहारय् नं छययेकेत ग्वाहालि यानादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

सुर्घः, मिला (चन्द्रमा) व नगुया उत्पत्ति व शुकिया महत्वबारे बयान यायेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः ४)

७.१ सुर्घः

थौं स्वयां ४-५ अरब दँ न्ह्यः आकाशगंगाया् थीथीकथंया ग्याँस (हाइड्रोजन व हिलियम) व धू ल्वाकज्यानाः छगः भरायुग्वःगु ग्वारा दत । उगु ग्वाराया थःगु गुरुत्व बलया कारणं धू व ग्याँस थः दुने सालाकाल । लिसें उकी तुं मेगु थप जुजुं वन । ग्याँसया रासायनिक प्रतिक्रिया जुयाः भन् भन् क्वाःजः अप्वल । कालान्तरय् उकिं हे सुर्घः अर्थात् छगः नगुया रूप काल धइगु वैज्ञानिकतय्गु मान्यता दु । थुकथं सुर्घःया उत्पत्ति जुल । सुर्घः लुइवं सुथ जुइ । सुर्घवं भीत जः व क्वाःजः बी । सुर्घः सृष्टि व जीवनया आधार खः । आधारभूत आवश्यकता पूर्तिया निंतिं वातावरण सन्तुलनय् सुर्घवं तःधंगु भूमिका म्हिती । सुर्घः छगू शक्ति खः । सुर्घःपाखें दइगु शक्तियात सौर्यशक्ति धाइ । सौर्यशक्ति छयलाः विजुली पिकाइ । थुकिं मत च्याकेगु, गाडी चले यायेगु ज्या तकं याये धुंकल । सुर्घः मदयेकं सुं प्राणी म्वाये फइ मखु । भीगु जीवनय् सुर्घःया तःधंगु महत्व दु ।

७.२ मिला (चन्द्रमा)

मिलाया उत्पत्ति पृथ्वी लिसलिसें सुर्घःपाखें जूगु खः । सुर्घःपाखें कुचादलाः वःगु तर थःगु जः मदुगु ग्वारा हे मिला खः । मिलां पृथ्वीयात चाःहिली । थ्व पृथ्वीया उपग्रह खः । मिलां सुर्घःपाखें जः काइ । मिला जहां थिनाच्चनी । पुन्हिकुन्हु मिला छपातं जहां थी । थ्वयात शुक्लपक्ष धाइ । पुन्हि धुनेवं मिला जहां थीगु म्हो जुयावनी । आमाइकुन्हु सर्गतय् मिला त्वःगु खने दइ मखु । थ्वयात कृष्णपक्ष धाइ । मिलाया गतियात चन्द्रमास धाइ । भीसं चन्द्रमासया आधारय् नखःचखः व विधिव्यवहार हना वयाच्चनागु दु । उकिं भीगु जीवनय् मिलाया तःधंगु महत्व दु ।

6.3 नगु

थीथी कथंया ग्याँस व धू मुना: नगुया उत्पत्ति जूगु ख: । नगु अन्तरिक्षय् च्यानाच्चंगु व थिनाच्चंगु ग्याँसया ग्वारात ख: । थुकी अप्व: याना: हाइड्रोजन व हिलियम ग्याँस दइ । पिण्डतय्गु गुरुत्व बलं याना: ग्याँस धू तनावनी । करोडौं दँ लिपा भराय्ग्व:गु पिण्ड बने जुइ । ग्याँसया रासायनिक प्रतिक्रियां पिण्डतय्गु ताप व चमक अप्वइ । करोडौं दँ बिका: नगु निर्माण जुइ । अथे हे करोडौं व अरवौं दँ लिपा नगु नष्ट जुइ । बहनी सर्गतय् नगु त्वयाच्चनी । थ्व तसकं त:धं जुइ । तर तापा:गुलिं पिलिपिलि जक खनेदयाच्चनी ।

न्ह्यस: लिस:

- क) न्ह्यस: सुर्छ:या उत्पत्ति गुकथं जुल ?
लिस: अरबौं दँ न्ह्य: थीथी ग्याँस व धू ल्वाकज्याना: यक्व त:धंगु ग्वाराया रूप काल । मेमेगु ग्याँस नं थप जुजुं वन । ग्याँसया रासायनिक प्रतिक्रियां क्वा:ज: अप्वल । यक्व लिपा थुकिं सुर्छ:या रूप काल ।
- ख) न्ह्यस: मिलां ग्व:न्हुइ छक्व: पृथ्वीयात चा:हिली ?
लिस: मिलां २९.३ न्हुइ छक्व: पृथ्वीयात चा:हिली ।
- ग) न्ह्यस: नगु व ग्रहं पृथ्वीया छुकी लिच्च: लाकाच्चंगु दु ?
लिस: नगु व ग्रहं पृथ्वीया ऋतु परिवर्तन लिसें सुथ व बहनी, निभा: त्वइगु व बीगु खँय् लिच्च: लाकाच्चनी । थ्व खँ वैज्ञानिकतय्सं सिद्ध या:गु दु ।

खँग्व: धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
जहां थिना:	— चकमन्न	bright
ग्वारा	— गोला	sphere
धू	— धुलो	dust
म्हो	— कम	less
ज:	— प्रकाश	light
क्वा:ज:	— ताप	heat
आमाइ	— औंसी	new moon day
भराय्	— ठूलो	very large (massive)
सर्गतय्	— आकाशमा	in the sky

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) सुर्द्यः नं छगः नगु खः ।
- ख) सुर्द्यः शक्तिया स्रोत मखु ।
- ग) मिलाया उत्पत्ति पृथ्वीं जूगु खः ।
- घ) पुन्हि सिधयेवं मिला अप्वः जहां थी ।
- ङ) नगुइ हाइड्रोजन व हिलियम ग्याँस दइ ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) सुर्द्यःया उत्पत्ति गुलि दँ न्ह्यः जूगु अनुमान दु ?
- ख) सुर्द्यः छगू छु खः ?
- ग) मिलाया उत्पत्ति गुकथं जुल ?
- घ) भीसं छुकिया आधारय् दँय्दँसं नखःचखः हनी ?
- ङ) नगु व ग्रहं छु खँय् लिच्चः लाकी ?

३. परियोजना ज्या : सुर्द्यः छगू शक्तिया स्रोत खः धइगु न्यनेकने याताः च्वयादिसँ । मिलां गथे याताः पुन्हि व औसीया रुप क्यनी धकाः न्यनेकने याताः च्वसु च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

सुर्द्यः, मिला व नगुया उत्पत्तिबारे च्वसुत बंके बियाः धायेकादिसँ । च्वय् च्वंगु खँत बंकादिसँ । सुर्द्यः, मिला व नगु बियाच्वंगु जःया भिन्नताबारे खँल्हाबल्हा यानादिसँ । मस्तय्त न्हिन्हिं मिलाया अवलोकन याकाः थ्वया जःबारे खँल्हाबल्हा याकादिसँ । मिलाया पानाच्वंगु आकारया किपा च्वकादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

पुनीगु ल्वय् (सेखं व आउँ) व मपुनीगु ल्वय् नुगःऱ्येया (मुटु) ल्वय् व पुनीगु ल्वचं तकयेकेत यायेमाःगु र्खेया बयान यायेफइगु । (पाठ्यघन्टी ल्याः १८)

८.१ पुनीगु ल्वय्

मनूतय्त थीथी ल्वय् जुइफु । पुनीगु (सरे जुइगु) व मपुनीगु (सरे मजुइगु) यानाः नितानि ल्वय् दु । गुगु ल्वय् छम्ह मनूपाखें चायेकं वा मचायेकं मेम्हलिसे स्वापूया कारणं पुनी । अज्याःगु ल्वय्यात पुनीगु ल्वय् धाइ । सेखं, आउँ, भाडावान्ता, गंल्वय्, धिकेकै, खिचाकै आदि पुनीगु ल्वय् खः ।

८.१.१ पुनीगु ल्वय् सेखं :

सेखंयात याकनं हे विश्वव्यापी रुपं पुनीगु ल्वय्कथं कयातःगु दु । अप्वः यानाः थ्व ल्वय् मचानिसें तःधिकःपिंत नं जुइफु । अप्वः यानाः सुचुकुचुया अभाव, ख्वाउँ, धू व मौसमय् वइगु हिउपाःया कारणं थ्व ल्वय् जूगु खनेदु ।

लक्षण :

- ◆ हल्का ज्वर, छयं नापं म्हया साः साः नं स्याइ ।
- ◆ न्हासं सुलुसुलु न्हि पिहां वइगु नापं न्हाय् प्वाःतिनाः सासः ल्हाये नं थाकुइ ।
- ◆ मदिक्क हाछिकाः वइगु नापं मुसु नं वयेफु ।
- ◆ सः नं सुयाः नवाये तक नं थाकुइ ।
- ◆ सेखंयात वास्ता मयातकि थुकिया लिच्वः निमोनिया, ब्रोङ्काइटिस नं जूवनी ।
- ◆ सेखं स्यनकि पिनास जुइफु ।

बचे जुइगु उपाय :

- ◆ ल्वगिनाप छुं नं कथंया स्वापू मतयेगु ।
- ◆ ल्वगिया न्हि व खैयात गनं मथीक वायेगु ।
- ◆ व्यक्तिगत नापं जःखः सुचुकुचु यायेगुलिइ विशेष ध्यान बीगु ।
- ◆ मौसमकथं ख्वाउँपाखें बचे जुइगु ।
- ◆ क्वाःलः त्वनेगु व चिलखं कुल्ला यात धाःसा कथु स्याःगु क्वलाइ ।
- ◆ आराम काल धाःसा सेखं याकनं लनावनी ।

८.१.२ पुनीगु ल्वय् आउँ :

आउँ मचानिसें तःधीपिंत तकं आतापुतिइ जुइगु छगू कथंया पुनीगु ल्वय् खः । निताजि कारणं आउँ जुइफु : एमोबिक आउँ व बेसिलरी आउँ ।

एमोबिक आउँ छगू कोषया प्रोटोजोवा पुचःया एन्टीअमिबा हिस्टोलाइटिकाया कारणं जुइ । बेसिलरी आउँ धाःसा सिगेला नांया जीवाणुं यानाः जुइ । थ्व ल्वय् जुइबल्य् न्हापां ज्वर खने मदुसां लिपा ज्वर नं वयेफु । ल्वगिया म्ह्य लः म्हो जुयाः कमजोर जूवनी । थ्व आउँया संक्रमणकाल छन्हुनिसें छवाः तक जुइफु ।

आउँ मजुइका च्वनेगु उपाय :

- ◆ व्यक्तिगत, पारिवारिक व जःखःया स्वास्थ्यय् ध्यान बीगु ।
- ◆ ल्वगिया भारा उखेथुखे लाके मबीगु ।
- ◆ ल्वगि मस्तयत्त चःबिइ वनेगु बानी याकेगु ।
- ◆ फोहोर, ध्वगीगु नसा व फोहोर लः मछ्यलेगु ।
- ◆ कचिकं वाउँचा, तरकारी व सिसाबुसा आदि मनयेगु ।

८.२ मपुनीगु ल्वय् :

भीत जुइगु ल्वय् मध्ये गुलिं अज्याःगु नं दु, गुगु छम्हं मेम्हेसित पुनी मखु । थज्याःगु ल्वय्यात मपुनीगु ल्वय् धाइ । मधुमेह (चिनी ल्वय्), नुगःचुया ल्वय्, खाइप्वःचा व जलस्यैय् जुइगु पत्थर, दम आदि मपुनीगु ल्वय् खः ।

८.२.१ नुगःचुया ल्वय् :

नुगःचु भीगु म्ह्य दुगु मध्ये अतिकं मू वंगु अङ्ग खः । थुकिं यानाः भीगु म्हया थीथी थाय्या कोषय् लः, पौष्टिक तत्व व हर्मोन थ्यनी । नापं भीगु म्ह्य थीथी ज्या मवःगु वस्तु वांछवयेगु ज्या नं याइ । नुगःचुया ल्वय् मध्ये उच्च रक्तचाप, कम रक्तचाप व हृदयाघात मुख्य खः । मनूया सामान्य अवस्थाय् रक्तचाप १२०-१००, ८०-७० mmHg दयेमाः । थ्व सिबें अप्वः जुलकि उच्च रक्तचाप व कम जुलकि कम रक्तचाप धाइ । थज्याःगु ल्वय् भीगु न्हिन्हिं नयेगु नसात्वंसा व जीवन शैलीया कारणं जुइफु । हृदयाघात धाःसा ग्यानापुसेच्वंगु ल्वय् खः । थ्व मपुनीगु ल्वय् खःसां थुकिं मनूया ज्यान तक नं कायेफु । शारीरिक परिश्रम व क्रियाकलाप मयाइपिं, शौखिन जीवन हनीपिं व न्ह्याबलें तनावय् लानाच्वनीपिंत थ्व ल्वय् जुइफु ।

हृदयाघात थीथी कारणं जुइ । गथे कि :

- ◆ नुगःचुं हि पम्प याइबल्य् नुगःचुया भल्भ नापं भेन्ट्रीकलय् बोभ्र लाःवनाः ।
- ◆ नुगःचुया चाल गडबड जुयाः ।
- ◆ नुगःचुया हिनुलिइ दाः मुनाः कडा जुइगु नापं प्वाः चिप्वाः जुयाः ।
- ◆ अप्वः ल्हवनाः ।
- ◆ मानसिक तनाव जुयाः ।

हृदयाघात जुइबल्य् छु छु जुइ ?

- ◆ ल्वगियात सासः ल्हाये थाकुइ ।
- ◆ म्हय् चःति वयाः ख्वाउँसे च्वनी ।
- ◆ स्वँया हि नुगःचुइ लिहां वये मफयाः अन हे मुना च्वनीगु ।
- ◆ बेहोस जुइगु जुइफु ।

हृदयाघात मजुइका च्वनेगु उपाय :

पाय्छि इलय् नुगःचुया विशेषज्ञनाप स्वापू तयाः उमिगु सल्लाहकथं नसात्वँसा नापं जीवन शैलीइ सुधार याःसा हृदयाघात मजुइका च्वने फइ ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः छु भाइरसं यानाः सेखं चाइ ?
लिसः राइनोभाइरस नांया भाइरसं यानाः सेखं चाइ ।
- ख) न्ह्यसः रक्तचाप गुलि दु धकाः स्वयेगु यन्त्रयात छु धाइ ?
लिसः रक्तचाप गुलि दु धकाः स्वयेगु यन्त्रयात Sphygmo Manometer धाइ ।
- ग) न्ह्यसः हृदयाघातया उपचार दु ला ?
लिसः हृदयाघातया उपचार मदुगुलिं आकाभाकां हे मनूया ज्यान वनेफु ।

खँगतः धुकू

नेपालभाषा	नेपाली भाषा	अंग्रेजी
पुनीगु ल्वय्	सर्ने रोग	communicable
मपुनीगु ल्वय्	नसर्ने रोग	non-communicable
साःसाः	जोर्नी जोर्नी	joints
सेखं	रुघाखोकी	cough and cold
ई	थुक	saliva
नुगःचु	मुट्टु	heart
चःति	पसिना	sweat
जलस्यँ	मिर्गौला	kidney
कचिकं	काँचै	raw

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) सेखं मपुनीगु ल्वय् खः ।
- ख) एन्टिएमिबा हिस्टेलाइटिकाया कारणं एमोबिक आउँ जुइ ।
- ग) बेसिलरी आउँया संक्रमणकाल निन्हु जुइफु ।
- घ) कचिकं वाउँचा व तरकारी नलकि आउँ जुइफु ।
- ङ) सामान्य अवस्थाय् छम्ह मनूयाके १२० - ८० mmHg रक्तचाप दइ ।

२. व्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) गज्याःगु ल्वय्यात पुनीगु ल्वय् धाइ ?
- ख) पुनीगु ल्वचं तापाक च्वनेत छु छु यायेमाली ? छसिकथं च्वयादिसँ ।
- ग) मपुनीगु ल्वय् धइगु छु खः ? दसु बियाः च्वयादिसँ ।
- घ) आउँपाखें तापाक च्वनेत छु छु यायेमाली ?
- ङ) नुगःचुइ छु छु ल्वय् जुइफु ?

३. परियोजना ज्या : छिं नापलाःपिं रक्तचाप ल्वचं कःपिं मनूतय्के न्यनाः चार्ट जायेकादिसँ ।

क्र.सं.	नां	दै	वासः नःगु	वासः मनःगु	थ्व ल्वचं कःपिं छँजः ल्याः

क्रियाकलाप

पुनीगु ल्वय् व अज्याःगु ल्वय् मजुइकेगु उपाय्, मपुनीगु नुगःचुया ल्वय्बारे मस्तय्त बंके बियाः धायेकादिसँ । थ्व सम्बन्धी हरेक बुँदाया पुचः ज्या बियादिसँ । सुनां अप्वः बुँदा च्वयेफइ धकाः धेंधेंबल्लाः कासा याकादिसँ । दक्व बुँदाय् त्याःगु पुचःया ज्यायात चार्ट पेपरय् च्वकादिसँ । थीथी बुँदाया वक्तृत्वकला कासा, न्ह्यसः लिसः कासा आदि याकादिसँ । थीथी बुँदाया जानकारीमूलक सूचं च्वकादिसँ व ब्वनेकुथिइ दक्व ब्वनामितय्त न्यंकादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

सिद्धिदास महाजु, बुद्ध सायमि, ऋद्धिलक्ष्मी मल्ल, महिन्द्र मल्ल, गंगालाल श्रेष्ठ, दयावीर सिं कंसाकार, प्रेमबहादुर कसा: व मल्ल के सुन्दरया योगदानबारे बयान यायेफइगु । (पाठ्यघन्टी ल्या: १०)

९.१ सिद्धिदास महाजु (अमात्य)

सिद्धिदास महाजु नेपालय् राणाकालया इलय् छम्ह तःधम्ह कवि, व्याकरणविद् नापं बाखं च्वमि नं खः । लिपा चित्तधर 'हृदय' यं नेपालभाषा साहित्यया प्यंगः थां मध्ये छगः थां सिद्धिदास महाजु नं खः धयादिल । वय्कः नेपालभाषा साहित्यय् महाकवि कथं म्हस्यु । वय्कःया जन्म ने.सं. १८७ सालय् येँया क्वाछें त्वालय् जूगु खः । वय्कलं प्रेमसागर नांया सफू नेपालभाषां अनुवाद यानादिल । वय्कःया न्हापांगु सफू सज्जन हृदयाभरण खः । वय्कःया जीवनकालय् पिदंगु सफू थ्वहे छगू जक खः । वय्कःया नांजाःगु सफू सत्यसती, सिद्धिरामायण आदि खः । वय्कलं सिद्धिदास थःगु मिखाय् (आत्मकथा) व शिवविलास बाखं नं च्वयादीगु दु । वय्कःया ज्याया मूल्याङ्कन यासैं सरकारं सच्छिदं बुदिंकुन्हु हुलाक टिकट पिथन । हःपाः गुथिं वय्कःया किपा दुगु वहःया पाय्म्वः पिथंगु दु । वय्कःया भूवाता केलत्वाः व भोताहितिया दुवातय् दु । दँयदँसं यंलागा द्वितीयाकुन्हु वय्कःया बुन्ह हनी । थ्वहे लसताय् थीथी ज्याभ्वः याइ ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः थौकन्हय् महाजुतय्सं छु थर च्वइ ?
 लिसः थौकन्हय् महाजुतय्सं अमात्य थर च्वइ ।
- ख) न्हयसः केल त्वाः गन दु ?
 लिसः केल त्वाः जनबहाः लिक्कसं दु ।
- ग) न्हयसः वय्कलं गवःगूति सफू च्वयादिल ?
 लिसः वय्कलं ५० गूति सफू च्वयादिल ।

९.२ बुद्ध साय्मि

बुद्ध साय्मि नेपालभाषाया नांजाःम्ह साहित्यकार खः । वय्कः ने.सं. १०६४ स येंया चिकंमुगः त्वाल्य् जन्म जूगु खः । वय्कः नेपालभाषाया छम्ह अग्रज आधुनिक कवि खः । वय्कलं नेपालभाषां आपालं आधुनिक कविता च्वयादीगु दु । वय्कलं जि : जिगु वर्तमान व जिन्दगी : बैय् वाःगु हि चेतनाया मि नांगु सफू च्वयादीगु दु । वय्कलं कविता सम्बन्धी समालोचना सफू नं च्वयादीगु दु । अथे हे विश्वप्रशिद्ध व्यक्तित्वपिनिगु सफू नं च्वयादीगु दु । वय्कःयात नेपालभाषा साहित्यख्यलय् विद्रोही कवि कथं नं म्हसीकेगु याः । वय्कःया ज्याया कदर यासें नेपाः सरकारं वय्कःयात राष्ट्रिय प्रतिभा पुरस्कार नं लःल्हाःगुगु दु । वय्कः नेपाः राष्ट्रिय पार्टीपाखें संविधान सभाया सांसद नं जुयादिल ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः बुद्ध साय्मिया धात्थेंगु नां छु खः ?
लिसः बुद्ध साय्मिया धात्थेंगु नां बुद्धरत्न मानन्धर खः ।
- ख) न्हयसः अग्रज धाःगु छु खः ?
लिसः अग्रज धाःगु न्हापांम्ह खः ।
- ग) न्हयसः बुद्ध साय्मियात मेकथं छु धकाः म्हस्यू ?
लिसः वय्कः छम्ह अभियन्ता व भाषा न्हयलुवाया रूप्यं नं म्हस्यू ।

९.३ ऋद्धिलक्ष्मी मल्ल

लानि ऋद्धिलक्ष्मी मल्ल येंया जुजु पार्थिवेन्द्र मल्लया लानि खः । वय्कः नेपालभाषाया न्हापांम्ह कवयित्री खः । वय्कःयात नेपालभाषाया जक मखु नेपाःया हे न्हापांम्ह कवयित्रीकथं कयातःगु दु । वय्कः जुजु भुपालेन्द्र मल्लया मां खः । वय्कलं च्वयादीगु सोव सोव रसिकन समय वसन्त नांयागु म्ये खः । थ्व म्ये काव्यशास्त्रया परम्पराकथं च्वयातःगु दु । थुकिं वय्कःयागु काव्य प्रतिभा स्पष्ट यानाव्यूगु दु ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः नेपाःया न्हापांम्ह कवयित्री सु खः ?
लिसः नेपाःया न्हापांम्ह कवयित्री लानि ऋद्धिलक्ष्मी मल्ल खः ।
- ख) न्हयसः कवयित्री धयागु छु खः ?
लिसः कविता च्वइपिं मिसातय्त कवयित्री धाइ ।
- ग) न्हयसः वसन्त धयागु छु खः ?
लिसः वसन्त धयागु छगू ऋतुया नां खः ।

९.४ महिन्द्र मल्ल

जुजु महिन्द्र मल्ल नेपालभाषाया न्हापांम्ह कवि खः । उकिं वय्कः नेपालभाषाया आदिकविकथं नांजाः । वय्कलं कपतिया माया केडा हे रामा व मेव मदु जितः छि शरण म्ये च्वयादीगु दु । वय्कः १६ गू शदीयाम्ह जुजु खः । वय्कलं तलेजु भवानी देगः दयेकादीगु खः । वय्कलं महिन्द्रमल्ली नांगु वहःया पाँय्म्वः नं पिथनादिल । वय्कः सुं प्रजा सित धाःसा जा मनइम्ह व प्रजां नये धुंकाः तिनि नइम्ह जुजुकथं नांजाः ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः जुजु महिन्द्र मल्ल गुगु देय्या जुजु खः ?
लिसः जुजु महिन्द्र मल्ल यें देय्या जुजु खः ।
- ख) न्ह्यसः आदिकवि सुयात धाइ ?
लिसः दकलय् न्हापां कविता च्वःम्ह मनूयात आदिकवि धाइ ।
- ग) न्ह्यसः यें देय्या दकलय् तजाःगु देगःया नां छु खः ?
लिसः यें देय्या दकलय् तःजागु देगःया नां तलेजु भवानी खः ।

९.५ गंगालाल श्रेष्ठ

गंगालाल श्रेष्ठ क्रान्तिकारी नेता खः । प्यम्ह शहीद मध्ये वय्कःयात नं छम्ह शहीद कथं म्हस्यू । वय्कःया जन्म वि.सं. १९७५ य् रामेछाप जिल्लाया भंगेरीइ जूगु खः । वय्कःया कुलछें येंया यट्खाय् खः ।

उगु इलय्या राणा सरकारं जनतायात अन्याय, अत्याचार यात । वय्कलं राणा सरकारया विरोध यानाः देशय् प्रजातन्त्र हयेगु कृतः यानादिल । उकिया लागि वय्कः नेपाल प्रजापरिषद नांगु पार्टिया दुजः जुयादिल । राणा सरकारया विरोधय् वय्कलं त्वाःत्वालय् पर्चा इनादिल । थथे सरकारया विरोध यात धकाः वि.सं. १९९७ सालय् राणा शासकं प्यम्हेसित मृत्युदण्ड बीगु क्वःछित । राणा सरकारं माघ १५ गते चान्हय् दशरथ चन्दलिसें तुं वय्कःयात नं शोभा भगवतीया भचाखुसिइ गोलिं कयेकाः स्यात । वि.सं. २००७ साल फागुन ७ गते प्रजातन्त्र वल । वय्कःया सम्मानय् येंया न्हूसतकनिसें वसन्तपुर तकया लँपुयात गंगापथ नां छुत । अथे हे बाँसबारीइ वय्कःया नामं शहीद गंगालाल राष्ट्रिय हृदयरोग केन्द्र नां तयाः अस्पताल चायेकातःगु दु । प्याफलय् वय्कःया भ्र्वाता नं तयातःगु दु । वय्कःया नामं त्वालय् गंगा क्लब नां छुनां सामाजिक सेवाया ज्या जुयाच्चंगु दु ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः नेपाःया कान्छाम्ह शहीद सु खः ?
लिसः नेपाःया कान्छाम्ह शहीद गंगालाल श्रेष्ठ खः ।
- ख) न्हयसः भचाखुसि गन दु ?
लिसः शोभा भगवति लिक्कसं भचाखुसि दु ।
- ग) न्हयसः शहीद धाःगु छु खः ?
लिसः देय्या नितिं थःगु ज्यान बलिदान बीपित शहीद धाइ ।

९.६ दयावीर सिंह कसांकार

दयावीर सिं कसांकार समाजसेवीकथं नांजाः । नेपाःया समाज सेवाया ख्यलय् वय्कः जहाँ थीगु छगः नगु खः । वय्कःया जन्म वि.सं. १९६८ वैशाख २२ गते यँया केलत्वाः मासंगल्लीइ जूगु खः ।

वय्कलं वि.सं. २००२ सालय् वीर अस्पतालय् छम्ह तच्चःम्ह ल्वगियात थःगु हिदान यानादीगु खः । उकिं वय्कः नेपाःया न्हापांम्ह हिदाताकथं नांजाः । वि.सं. २००२ सालय् देशय् हैजा (भारावान्ता) या महामारी न्यन । वय्कलं भारावान्तां कःपिनिगु सेवा यानादिल । वय्कः दुःखी, गरिब, असहाय व विपन्न वर्गयात ग्वाहालि यायेन्त्याः । उकिं वय्कलं यँया भिन्ध्यःत्वालय् वि.सं. २००९ सालय् परोपकार अनाथालय चायेकादिल । थुकिंयाना अनाथ व असहाय मस्तयत् यक्व ग्वाहालि जूवन । इमित ब्वंकेत अन हे **परोपकार आदर्श स्कूल** चायेकदिल । न्हापा थःथःगु छँय् मचा बुइकेगु चलन खः । वय्कःया तःधंगु विचाः थ्व खः कि मिसातय्सं अस्पतालय् मचा बुइकल धाःसा यक्व सुरक्षित जुइ । उकिं वय्कलं वि.सं. २०१६ सालय् थापाथलीइ **प्रसुति गृह** चायेकादिल । थुकथं वय्कलं नेपाःया स्वास्थ्य व शिक्षा क्षेत्रय् तःधंगु योगदान यानादिल ।

न्हयसः लिसः

- क) न्हयसः दयावीर सिं कसांकार सु खः ?
लिसः दयावीर सिं कसांकार नांजाःम्ह समाजसेवी खः ।
- ख) न्हयसः समाजयात सेवा याइम्हेसित छु धाइ ?
लिसः समाजयात सेवा याइम्हेसित समाजसेवी धाइ ।
- ग) न्हयसः प्रसुति गृह धाःगु छु खः ?
लिसः प्रसुति गृह धाःगु मचा बुइकेगु अस्पताल खः ।

९.७ प्रेमबहादुर कसा:

प्रेमबहादुर कसा: नेपालभाषाया साहित्य, संस्कृति व अनुसन्धानया ख्यलय् नांजा:म्ह व्यक्ति ख: । वय्कलं आपालं विदेशी अनुसन्धातातयत् नेपालभाषा, साहित्य व संस्कृतिबारे अध्ययन अनुसन्धान यायेत ग्वाहालि यानादीगु दु । वय्क: थम्हं नं नेपालभाषाया लोकसाहित्य व पुलांगु म्ये मालेगु ज्याय् आपालं ई फुकादीगु दु । वय्कलं पलिस्था यानादीगु साहित्यिक संस्था **चवसापासा** नेपालभाषाया न्हापांगु संस्था ख: । वय्कलं नेपा:या न्हापांगु सफुधुकू कथं **प्रदीप्त पुस्तकालय** नं नीस्वनादीगु ख: । वय्कलं नीस्वनादीगु **आशा सफूकुथि** नं ख: । वय्कलं **धर्मोदय** व **सितु** पत्रिकाया सम्पादक जुया: नं ज्या यानादिल । नेपाल संवत्या न्हूदँया भिंतुना ज्याभ्व: यायेगु, छुं नं ज्याभ्व: जुइबलय् त्वा:देवा च्याका: उलेज्या यायेगु चलन नं वय्कलं हे शुरु यानादीगु ख: । नेपालभाषा ख्यलय् थज्या:गु आपालं दुग्यंगु ज्या यानादीगुलिं वय्क:यात **भाषा निभा:** उपाधि देछायात:गु दु ।

न्हयस: लिस:

- क) न्हयस: प्रेमबहादुर कसा: छु विधाया न्हयलुवा ख: ?
लिस: वय्क: नेपालभाषा साहित्यय् आत्मपरक निबन्धया न्हयलुवा ख: ।
- ख) न्हयस: आशा सफूकुथि गन दु ?
लिस: आशा सफूकुथि रक्तकाली देग:या न्हय:नेसं दु ।
- ग) न्हयस: आशा सफूकुथिइ गज्या:गज्यागु अभिलेख मुनात:गु दु ?
लिस: आशा सफूकुथिइ नेपा:या आपालं ल्हातं च्वयात:गु थ्यासफू, ताडपत्र, अभिलेख, धार्मिकग्रन्थ आदि थेंज्या:गु अभिलेख मुनात:गु दु ।

९.८ मल्ल के. सुन्दर

मल्ल के. सुन्दर नेपालभाषा ख्यलय् नांजा:म्ह च्वमि ख: । वय्क:या धात्थेंया नां कृष्ण सुन्दर मल्ल ख: । वय्क: ने.सं. १०६८ यँया: पुन्हिकुन्हु थाय्मदुइ जन्म जूगु ख: । वय्कलं त्रिभुवन विश्वविद्यालयं नेपालभाषा विषयय् दकलय् न्हापां एम.ए. यानादिल ।

वय्कलं **इनाप** वा:पौ पिथना: नेपालभाषाया पत्रकारिताया ख्यलय् त:म्ह न्हूपिं पत्रकार ब्वलंकेगु ज्या यानादिल । वय्कलं नेपालभाषा साहित्यख्यलय् नियत्रा, प्रबन्ध, अनुवाद, समालोचना, उपन्यास व कविताय् ल्हा: न्ह्याकादीगु दु । वय्क:या **नसना**, **व लँपु** : **थ्व पला:**,

द पोष्टर, शंखधर, सेप्टेम्बर १७, कुमारी उपन्यास लिसें लुमति किचः (नित्यात्रा), थाय्मदु, त्वाः छपुलु, भी नेवाः, नेवाः म्हसीका आदि सफू पिदंगु दु । वय्कः नेपालभाषाया थीथी खलः पुचलय् आबद्ध जुयादीगु दु । वय्कः नेपालभाषा एकेडेमिया चान्सलर खः । वय्कः नेवाः देय् दबूया नायः, नेपालभाषा मंकाः खलःया मू छयाञ्जे व नेपालभाषा परिषद्या छयाञ्जे नं जुयादी धुंकल । वय्कः ने.सं. १९२६ या जनआन्दोलन लिपा पुनर्स्थापित संसदया सदस्य नं जुयादिल । वय्कःयात भाषाथुवाः उपाधि व प्रेम-मोहन सिरपा देछाःगु दु ।

न्ह्यसः लिसः

- क) न्ह्यसः च्वमि धाःगु छु खः ?
 लिसः च्वमि धाःगु लेख रचना च्वइम्ह खः ।
- ख) न्ह्यसः थाय्मदु धयागु छु खः ?
 लिसः थाय्मदु धयागु त्वाःया नां खः ।
- ग) न्ह्यसः समाचार मुंकीपिं सु खः ?
 लिसः समाचार मुंकीपिं (च्वइपिं) पत्रकार खः ।

सँग्वः धुकू

नेपालभाषा		नेपाली भाषा	अंग्रेजी
थां	–	खम्बा	pillar
पिदंगु	–	प्रकाशित भएको	published
सच्छिदँ	–	सय वर्ष	hundred years
ब्यांचुलि	–	बिहानी गीत	morning song
देछाःगु	–	प्रदान गरिएको	provide
लानि	–	रानी	queen
पाँय्म्वः	–	सिक्का	coin
नांजाः	–	प्रख्यात	famous
जः	–	सदस्य	member
नां छुत	–	नामाकरण गरियो	named
तच्चःम्ह	–	सिकिस्त	critically
हिदान	–	रक्तदान	blood donation
म्वाःलेमा	–	नपरोस	may not happen
जहां थीगु	–	चकमन्न	bright
ज्याभ्वः	–	कार्यक्रम	programme
मू छयाञ्जे	–	मुख्य सचिव	chief secretary

१. पाय्छि जू मजू च्वयादिसँ :

- क) नेपालभाषाया प्यंगः थां मध्ये छगः थां सिद्धिदास महाजु खः ।
- ख) दैय्दँसं थंलाश्व द्वितीयाकुन्हु सिद्धिदास बुदि हनी ।
- ग) बुद्ध साय्मि नेपालभाषाया आदिकवि खः ।
- घ) 'सत्यसती' बुद्ध साय्मिया कृति खः ।
- ङ) ऋद्धिलक्ष्मी मल्ल नांजाःम्ह कासामि खः ।
- च) जुजु महिन्द्र मल्ल 'कपटीया माया केडा हे रामा' म्ये च्वयादिल ।
- छ) राणा सरकारया विरोध याःगुलिं गंगालाल श्रेष्ठयात गोलीं कयेकाः स्यात ।
- ज) दयावीर सिं कंसाकार नांजाःम्ह साहित्यकार खः ।
- झ) प्रेमबहादुर कसाः अनुसन्धान ख्यलय् नांजाःम्ह ब्यक्ति खः ।
- ञ) मल्ल के सुन्दर नेपालभाषा एकेडेमिया चान्सलर खः ।

२. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः बियादिसँ :

- क) नेपालभाषाया महाकवि सु खः ?
- ख) सिद्धिदास महाजु च्वयादीगु बाखं सफू छु छु खः ?
- ग) नेपालभाषाय् सुयात 'विद्रोही कवि' धाइ ?
- घ) नेपालभाषाया आदिकवि सु खः ?
- ङ) तलेजु भवानी देगः सुनां दयेकूगु खः ?
- ट) नेपाःया न्हापांम्ह कवयित्री सु खः ?
- ठ) गंगालाल श्रेष्ठ छाय् शहीद जुल ?
- ड) दयावीर सिंह छु खँय् नांजाः ?
- ढ) प्रेमबहादुर कसाः छुकी नां जाः ?
- ञ) मल्ल के सुन्दरं गन गन छु छु पदय् च्वनाः ज्या यानादिल ?

३. परियोजना ज्या : महाकवि सिद्धिदास महाजु च्वयादीगु सफूया धलः दयेकादिसँ । दयावीर सिं कंसाकार नेपाःया स्वास्थ्य व शिक्षा ख्यलय् तःधंगु योगदान यात धइगु खँय् न्यनेकने यानाः च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

च्वय् बियातःपिं हनेवहपिनिगु योगदानया बारे च्वय् बियातःगु खँत बंकाः खँल्हाबल्हा याकादिसँ । ब्वनेक्वथाय् छम्ह छम्ह हनेबहपिसं यानादीगु खँयात कयाः नाटक याकादिसँ । दसुकथं : छम्ह मचायात गंगालाल श्रेष्ठ च्वयातःगु कापीया पाना थःगु म्हुय् तिकाः म्हुसीका निसं यानादीगु ज्या दक्वं धायेकादिसँ । हनेबहपिनिगुबारे निबन्ध च्वयेगु कासा याकादिसँ ।

सिकाइ उपलब्धि

नेपाल लिपिं चिना आखः छयलाः खँधी च्वयेफइगु ।

(पाठ्यघन्टी ल्याः १६)

नेपाल लिपिं चिना आखः छयलाः खँधी च्वये नु ।

स्वन्ति नखः न्यान्हुयंकं हनी । कौलागा त्रयोदशीकुन्हु हनीगु नखःयात क्वःपुजा धाइ । कन्हय्कुन्हु कौलागा चःहेकुन्हु खिचापुजा याइ । स्वन्तिया स्वन्हुकुन्हु कौलागा आमाइवल्य् लक्ष्मीपुजा व सापुजा याइ । प्यन्हुं कछलाथ्व पारुकुन्हु नेवाःतय् म्हपुजा याइ । थ्व नेवाःतय्गु मौलिक संस्कृति खः । म्हपुजाकुन्हु न्हूदँ हनी । स्वन्तिया न्यान्हुकुन्हु किजापुजा लाः । थुकुन्हु तःकेहेँपिसं दाजुकिजायात पुजायाइ । स्वन्तिया खुन्हु दुकुन्हु लक्ष्मीद्यः क्वकाइ । लक्ष्मीपुजाकुन्हु लक्ष्मीद्यःयात छानातःगु मरि, सिसाबुसा, भ्वय् आदि द्यःयाथासं क्वकाइ । थ्व ज्यायात लक्ष्मीद्यः क्वकायेगु धाइ । थ्व प्रसाद धकाः सकस्यां नइ ।

स्वन्ति नखः ग्राह्यंकं हनी । कौलागाः प्रयादशीकृद् हनीगु नखःयाग क्वाय्जा वाळ् । कन्हय्कृद् कौलागाः चःकृद् खिचाय्जा याळ् । स्वन्तिया स्वन्कृद् कौलागाः अमाळ्वलय् लक्ष्मीय्जा व साय्जा याळ् । थक्कं कछलाथ्व यान्कृद् नवाःगय् क्वाय्जा याळ् । थ्व नवाःगयगु मौलिक संस्कृति खः । क्वाय्जाकृद् न्हूदँ हनी । स्वन्तिया ग्राह्यकृद् किजाय्जा लाः । थक्कं गःकहेँपिसं दाजुकिजायाग य्जायाळ् । स्वन्तिया खक्कं कृद् लक्ष्मीद्यः क्वाय्गु वाळ् । लक्ष्मीय्जाकृद् लक्ष्मीद्यःयाग छानागःगु मरि, सिसावसा, द्यय् आदि द्यःयाथासं क्वाकाळ् । थ्व ज्यायाग लक्ष्मीद्यः क्वाय्गु वाळ् । थ्व प्रसाद धकाः सकस्यां नळ् ।

खँगत : धुकू

नेपालभाषा		नेपाली भाषा	अंग्रेजी
हनी	–	मनाउँछ	celebrate
क्वकायेगु	–	प्रसाद भिक्ने काम	taking blessed food
सकस्यां	–	सबैले	by all

याज्या

१. क्वय् बियातःगु न्ह्यसःया लिसः च्वयादिसँ :

- क) थःगु म्हसीकाबारे नेपाल लिपिं च्वयादिसँ ।
- ख) थःगु ब्वनेकुथिया बारे छपु खँधी नेपाल लिपिं च्वयादिसँ ।
- ग) च्वय् बियातःगु दयावीर सिंह कंसाकारया छपु खँधी नेपाल लिपिं च्वयादिसँ ।

२. परियोजना ज्या :

स्वन्ति नखःयाबारे छिं स्यूगु छपु खँधी नेपाल लिपिं च्वयादिसँ ।

क्रियाकलाप

थज्याःगु खँधी च्वकेत मस्तय्त तःकःमछि च्वकादिसँ । मस्तय्त चिचीधंक खँधी च्वके बियाः नेपाल लिपिं च्वकादिसँ । खँपु च्वकेत माक्व ई बियादिसँ । खँगःत दोहोरे जुइकथंया खँपु च्वकादिसँ । दक्व मस्तय्गु च्वयेगु सीप उतिकं हे मदइगुलिं सःपि मस्तय्त न्ह्याकादिसँ । अथेहे कम सीप दुपि मस्तय्त बुलुहुँ स्यनादिसँ ।

श्री मन्त्रानगव्यालिका
काठमाडौं महानगरपालिका

